

Inkomensbeleid is nodig

De strekking van het jongste Verslag van de President van de Nederlandsche Bank is, dat de Nederlandse economie zich in een gevaarlijk stadium van overbesteding bevindt, hetgeen blijkt uit de gegevens met betrekking tot de betalingsbalans.

In 1970 bedroeg blijkens het Verslag het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans op transactiebasis bijna f. 1,7 mrd., terwijl voor het lopende jaar in het *Centraal Economisch plan 1971* een tekort wordt geraamd van f. 1,25 mrd.

Het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans vormt evenwel niet zonder meer een juist criterium voor de beoordeling van de bestedingssituatie van een land, omdat het saldo positief of negatief kan worden beïnvloed door fluctuaties in de voorraadvorming (een verbetering van het saldo van de lopende rekening kan bijv. gepaard gaan met — en alsdan mede verklaard worden uit — een beduidende vermindering van de voorraadvorming).

Om die reden is het zinvol en noodzakelijk niet slechts te kijken naar het saldo van de lopende rekening, maar tevens te letten op de voorraadvorming. Wil er voor Nederland sprake zijn van een evenwichtige externe situatie (geen overbesteding), dan zullen de voorraadvorming en het saldo van de lopende rekening tezamen ongeveer 2,5% van het nationale inkomen moeten bedragen¹.

In 1970 bleef de feitelijke ontwikkeling ruim 1% bij deze norm van 2,5% ten achter, terwijl volgens de ramingen voor 1971 de ontwikkeling in het lopende jaar zelfs tenminste 1,52% bij die norm zal achterblijven. Dit betekent dat, als de prognoses zullen worden bewaarheid, de overbesteding in het lopende jaar nog zal toenemen. De bezorgdheid van de President, zoals die uit zijn Verslag blijkt, is o.i. dan ook ten volle gerechtvaardigd.

De president onderscheidt de overbesteding in een structurele en een conjuncturele component, waarbij hij van mening is, dat de structurele component steeds verder in betekenis toeneemt. Onder structurele over-

besteding verstaat hij „een meer duurzame, hardnekkige overbesteding”.

Wij achten dit onderscheid enigszins verwarrend, omdat hiermee de indruk wordt gewekt, dat structurele overbesteding wijst op een fundamentele onevenwichtigheid in de zin van het Internationale Monetaire Fonds. Indien zulks inderdaad het geval zou zijn, lijkt het ons beter dan die benaming ook te hanteren, maar wij zijn van mening dat, gezien de ontwikkeling van onze internationale concurrentiepositie, van een dergelijke situatie thans nog geen sprake is. Hoe langer een conjuncturele hausse voortduurt, hoe langer een overbesteding zich ook kan doorzetten. Dit doet overigens niets af aan het feit, dat er in Nederland thans een forse overbesteding heerst, die niet pijnloos zal kunnen worden gecorrigeerd.

Een belangrijk verstarend element, dat de overbesteding in 1970 heeft bevorderd, of deze in elk geval niet heeft afgeremd, is de enorme kapitaalimport. Zijlstra stelt terecht, dat de betalingsbalans, die in 1970 op lopende rekening een tekort vertoonde van f. 1,7 mrd. en anderzijds op de kapitaalrekening een kapitaaltoevloed van per saldo f. 3,7 mrd. liet zien, „een schizofreen en daarmee gevaarlijk karakter heeft gekregen”. De liquiditeitsverkrappende werking van het tekort op lopende rekening en die van de gevoerde restrictieve monetaire politiek, die op zichzelf tot een niet onbelangrijke daling van de nationale liquiditeitsquote zou hebben moeten leiden, werd nl. gefrustreerd door de liquiditeitsverruimende invloed van het naar Nederland toestromende kapitaal. Zou dit kapitaal plotseling in grote omvang weer uit Nederland worden teruggetrokken — en dat is in het huidige internationale monetaire bestel niet denkbeeldig — dan zou een plotselinge zeer sterke liquiditeitsverkrapping optreden, die tot ongewenste resultaten zou kunnen leiden.

Bij het zoeken naar wegen om de heersende overbesteding in te dammen, noemt de President zeer terecht alle belangrijke bestedingscategorieën, te weten de particuliere consumptie, de bedrijfsinvesteringen en de overheidsbestedingen. De overheid speelt, aldus Zijlstra,

¹ Dit percentage is een benadering. In de slotbeschouwing van de Miljoenennota 1971 wordt gesproken van een „op langere termijn noodzakelijk peil van ongeveer 2,5%”, terwijl in het Bankverslag wordt gesproken over 2,5 à 3%.

Inhoud

Drs. G. de Man:

Inkomensbeleid is nodig 437

Prof. Dr. W. Albeda:

Vakvereniging en politiek 439

Drs. R. P. Haveman:

Overgang naar industriële arbeidsverhoudingen 440

W. Verwey:

AOW-pensioen en koopkracht
oudedagsvoorzieningen 443

Ingezonden 449

Prognoses 450

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Ivema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit

*Redacteur-secretaris: P. A. de Ruiter
Adjunct redacteur-secretaris:
L. Hoffman*

Economisch-Statistische Berichten

Uitgave van de Stichting Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016;

kopij voor de redactie:

postbus 4224. Telefoon:

(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar, studenten f. 31,20, franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).

Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope NV, Rotterdam; Banque de Commerce, Koninklijk plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

hierbij om een drietal redenen een zeer bijzondere rol. In de eerste plaats heeft de overheid tot taak, in het bijzonder via de rijksbegroting, compenserend op te treden tegenover verstoringen vanuit de particuliere sector (anti-cyclische begrotingspolitiek). In de tweede plaats moet worden bedacht, dat diverse particuliere bestedingen worden beïnvloed door overheidsmaatregelen (de particuliere consumptie ondergaat mede de invloed van de ontwikkeling van de overdrachtsuitgaven, terwijl de investeringen mede worden beïnvloed door wijzigingen in de investeringsfaciliteiten). In de derde plaats tenslotte moet erop worden gewezen, dat door de invoering van indexeringsclausules in collectieve arbeidscontracten de loon- en prijsontwikkeling mede wordt bepaald door het beleid van de centrale overheid ten aanzien van de indirecte belastingen — en via de afwentelingstendenties ook van de directe belastingen en de sociale premies.

Op grond van de drie bovenstaande overwegingen komt Dr. Zijlstra met betrekking tot het ten aanzien van de *overheidsfinanciën* in de naaste toekomst te voeren beleid in hoofdzaak tot de volgende conclusies.

In verband met de teruggang van de particuliere besparingen zal de centrale overheid er op grond van haar compenserende taak naar moeten streven het financieringstekort van de overheidssector met 1% te verminderen. Een belangrijk gedeelte van de structurele begrotingsruimte zal hiervoor in de komende jaren moeten worden gereserveerd, omdat een verdere verhoging van de belastingdruk ter vermindering van het financieringstekort niet tot de gewenste ontspanning zal leiden, doch veeleer via de afwenteling van *belastingverhoging* in de prijzen tot een verscherping van de inflatie zal leiden.

We stuiten hier op een merkwaardig irrationeel element in het economisch gedrag van de Nederlandse samenleving. Iedereen schreeuwt om extra voorzieningen door de overheid (ook de werkgevers, die groot belang hebben bij infrastructurele voorzieningen, gaan hier niet vrijuit), maar vrijwel niemand is bereid daarvoor de nodige offers te brengen in de vorm van een vermindering van de groei van het netto inkomen. Neemt de belastingdruk nietemin toch toe, dan probeert men deze drukverzwaring op anderen — en uiteindelijk op de prijzen — af te wentelen. Hoewel men zich met het oog op een evenwichtige maatschappelijke ontwikkeling in ons land eigenlijk niet bij de constatering van deze situatie mag neerleggen, dient men er in het kader van de bestrijding van de overbesteding en de excessieve inflatie toch terdege rekening mee te houden. Dit betekent eenvoudig, dat op korte termijn het niveau van de collectieve voorzieningen — helaas — nauwelijks verder kan worden opgevoerd. Uit het voorgaande moet tevens de conclusie worden getrokken, dat in het kader van het structurele begrotingsbeleid een sterkere verhoging van de uitgaven dan met 6%, die geheel door extra verhoging van belastingen wordt gedekt, niet meer, zoals tot nu toe steeds werd aangenomen, neutraal werkt. De belastingverhoging zal immers tot op zekere hoogte (welke hoogte is moeilijk te zeggen, dat zou nader moeten worden onderzocht door het Centraal Planbureau) worden afgewenteld en tot nominale inkomensverhoging en prijsstijging leiden².

Met betrekking tot de *bedrijfsinvesteringen*, die in 1970 in belangrijke mate tot de overbesteding hebben bijgedragen, is de President van mening, dat een bewuste verdere afremming thans niet op haar plaats is, omdat de groei in 1971 toch al beduidend lager is en een verdere afremming tot een te grote terugval zou kunnen leiden.

In dit verband maakt de President een tweetal opmerkingen van algemene aard met betrekking tot het beleid ten aanzien van de investeringen, die zeer de aandacht verdienen. In de eerste plaats vraagt hij zich af of het niet mogelijk is, ter versterking van het conjunctuurbeleid, naast de positieve investeringsfaciliteiten (vervroegde afschrijving en investeringsaftrek) een negatieve faciliteit in te bouwen (investeringsboete). Hoewel dit zeer wel het overwegen waard is, moet toch worden opgemerkt, dat de vertragingen die optreden in het reageren van de ondernemers op veranderingen in de investeringsfaciliteiten wellicht zo groot

² In de *Contourennota* van het Centraal Planbureau wordt voor het eerst expliciet met een stuk afwenteling rekening gehouden.

(vervolg op blz. 451)

Vakvereniging en politiek

Tijdens de afgelopen verkiezingen is op de vakverenigingen duchtig druk uitgeoefend om te komen tot stembusadviezen. In enkele gevallen werden (trouwens evenals bij vorige verkiezingen) negatieve adviezen gegeven („wij geven geen advies, maar raden toch aan te denken aan het beleid van die en die partijen, die het regeringsbeleid steunden”) of een duidelijk advies in positieve zin gegeven. De drie vakcentrales hebben zich gedistantieerd van een formeel advies. Personen uit de besturen lieten zich niet onbetuigd, maar men kan zich nu eenmaal afvragen of voor leden van de besturen der vakcentrales geldt, dat zij anders dan alle andere Nederlanders hun mond moeten houden tijdens de verkiezingsactie.

De duidelijke wrevel bij sommige politici over de geringe partijpolitieke geïnteresseerdheid der vakcentrales doet vermoeden, dat voor politici uit de linkse partijen de relatie vakvereniging-linkse politiek vanzelfsprekend is. Zij staan daarin niet alleen. De Britse TUC en de Labourpartij hebben oude en hechte banden. De Scandinavische landen kennen wellicht minder formele, maar toch niet minder duidelijke verbanden. De Duitse CDU brengt enkele DGB-bestuurders in het Parlement, evenals de SPD. Waar een Christelijke vakbeweging ontstond is de band tussen de vakbeweging en „links” ook na de „deconfessionalisering” minder duidelijk.

Met dat al is het vraagstuk vakbeweging-politiek weer duidelijk aan de orde gesteld. Persoonlijk vind ik de officiële houding der vakcentrales de juiste. Om te voorkomen, dat dit uitgelegd zou worden als een negatief stemadvies (daarvoor bestaan, hebben wij de laatste vier weken ontdekt, vele formules) wil-ik nú pas de redenen daarvoor uiteenzetten.

De eerste is van meer fundamentele aard. Ik vind, dat het in de politiek om meer en vooral ook om andere zaken gaat dan om die aangelegenheden waarover alle werknemers het eens zouden behoren te zijn (zijn die aangelegenheden er wel?). M.a.w., ik vind de positie van de werknemer in onze samenleving niet zó bijzonder zwak of bedreigd, dat dit moet leiden tot een gezamenlijke politieke opstelling.

Daarnaast zijn er een paar overwegingen van verschillend karakter. Enerzijds wordt het sociaal-economisch beleid ernstig gefrustreerd door een negatief of positief engagement der vakverenigingen. Het negatieve engagement tegenover de VVD heeft ongetwijfeld het sociaal-economisch beleid van de regering-De Jong meer gefrustreerd dan strikt noodzakelijk was. Men kan zich voorstellen, dat een duidelijke positiekeuze vóór een bepaalde politieke partij het sociaal-economische beleid van een alternatieve regering ook niet alleen maar ten goede behoeft te komen. Men denke zich maar de positie in van een minister van Sociale Zaken, die geconfronteerd wordt met een politiek verwant vakverbond. Doet hij wat dat vakverbond wil, dan kunnen de leden „inkapseling” van het verbond door de regering vermoeden. Doet hij dat niet, dan is hij een „verrader”.

Anderzijds wordt het optreden van de vakbeweging ongetwijfeld gehinderd, indien er een al te duidelijke band is tussen de vakbeweging en een bepaalde politieke partij of groepering. De vakbeweging moet kritisch element blijven in de samenleving, ongeacht de regeringssamenstelling. Electorale successen of wansuccessen

van welke regering dan ook moeten haar principieel koud laten.

Dan is er de ontwikkeling van de vakbeweging zelf. Het politieke engagement kan gemakkelijk leiden tot het reduceren van de vakbeweging tot een organisatie voor uitvoerend personeel en lagere beampten. In de kringen van hogere beampten is een „linkse” opstelling in de politiek niet zó vanzelfsprekend als voor sommige groepen arbeiders. Bovendien is er de mogelijkheid, dat een politiek engagement, bij de polarisering der politieke verhoudingen die wij meemaken, ook de vakbeweging polariseert. Dat is niet nodig en volstrekt ongewenst. Een paar stemadviezen links en een paar rechts en in plaats van onze drievoudige, maar betrekkelijk eensgezinde vakbeweging hebben we een in tweeën gedeelde, sterk gepolariseerde vakbeweging.

Natuurlijk zal het uiteindelijke standpunt binnen de vakbeweging over de houding jegens de politiek bepaald worden door de meer fundamentele opvattingen over de positie van de vakbeweging in de maatschappij. Sterke nadruk op de functie als arbeidsmarktorganisatie zal leiden tot een zekere distantie t.o.v. het politieke bedrijf. Een sterke, zgn. maatschappijkritische geëngageerdheid, die mikt op structurele veranderingen in het maatschappelijk bestel, kan gemakkelijk leiden tot het aanvaarden van een band met partijen, die zich daarvoor willen inzetten. In laatste instantie wil elke vakbeweging, die die naam verdient, meer dan alleen maar arbeidsmarktorganisatie zijn. Het hangt van de opvatting over de strategie der verandering af, in hoeverre men op grond daarvan kiest voor een politiek engagement, en de nadelen daarvan voor het optreden als arbeidsmarktpartij en voor de interne verhoudingen binnen de vakbeweging voor lief neemt.

Overgang naar industriële arbeidsverhoudingen

DRS. R. P. HAVEMAN

In zijn weerwoord op Prof. Mr. N. E. H. van Esvelds kritische reactie (*ESB* dd. 17 februari 1971) op het artikel „De overgangsjaren van de Nederlandse arbeidsverhoudingen” (*ESB*, dd. 13 januari) spreekt Drs. A. Peper de hoop uit dat de door hen gevoerde discussie zal worden voortgezet. Het onderwerp is zeker belangwekkend genoeg.

De op 8 januari jl. gehouden conferentie van de Nederlandse Sociologische Vereniging en de Nederlandse Vereniging voor het Onderzoek van Arbeidsverhoudingen over *Het veranderende sociale klimaat* heeft nog eens aangetoond, dat een zinvolle, wetenschappelijk analytische benadering van wat zich op het gebied van de arbeidsverhoudingen in ons land afspeelt, nog nauwelijks van de grond komt. De ook door Peper geciteerde studie van de Amerikaan Windmuller is nog steeds de eerste en enige omvattende beschrijving van de arbeidsverhoudingen in ons land. Een vaktheoretisch begrensd interpretatiekader bepaalt veelal de belangstelling voor en de beoordeling van het Nederlandse arbeidsbestel.

Het lijkt mij — in tegenstelling tot Van Esveld — juist de verdienste van Pepers bijdrage dat daarin getracht werd de verschuiving, die zich in ons systeem van arbeidsverhoudingen voltrekt, begripmatig vast te leggen, op basis van een bredere analyse dan de institutionele en arbeidsrechtelijke die in ons land te lang maatgevend is geweest. Het meest typerende voor de huidige ontwikkeling is dat het naoorlogse institutionele en wettelijke kader als ordeningsgrondslag van ons arbeidsbestel niet langer functioneert op de wijze waarvoor het eertijds is opgezet. De Stichting van de Arbeid als permanent samenwerkingsorgaan ter bevordering van „den sociale vrede, orde en rechtvaardigheid” is ver van zijn oorsprong verwijderd.

Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk dat Peper terecht een veranderende rol van de SER voorziet. De vakbeweging van Kupers, Roemers, Ruppert, Van Eibergen en De Bruyn is voltooid verleden tijd. Nieuwe arbeidsrechtelijke regelingen en structuren zijn nodig en bestaande moeten op de helling om aansluiting te krijgen bij de hedendaagse sociale realiteit en gewijzigde sociale verhoudingen en opvattingen.

Eindelijk zijn we zover dat stakingswetgeving het kader zal aangeven waarbinnen de werkstaking als machtsmiddel gehanteerd kan worden. Te lang is in ons land vastgehouden aan de opvatting, dat het open sociale conflict definitief was opgelost in een rationeel systeem van overlegstructuren. Te lang ook is vastgehouden aan de identificatie van werkstaking en klassenstrijd. De afgelopen paar jaren moeten ons tenminste geleerd hebben, dat de naoorlogse hoge graad van sociale vrede geen graadmeter was voor de spanningen en de onvrede, die blijkbaar toch onder de oppervlakte aanwezig waren.

De nieuwe wet op de *ondernemingsraden* is evenzeer een voorbeeld van een wettelijke regeling, die wel eens een

fundamentele wijziging in ons systeem van arbeidsverhoudingen zou kunnen betekenen. De formele erkenning van de ondernemingsraad-nieuwe-stijl, hoe terughoudend ook geformuleerd, als een orgaan ter behartiging van de werknemersbelangen tegenover de ondernemingsleiding schept een wezenlijk nieuwe situatie. Ik laat kortheidshalve de mogelijke nieuwe relatie onderneming-ondernemingsraad-vakbonden in dit verband maar buiten beschouwing. De nieuwe wet neemt in elk geval een fikse afstand van de ideologische, corporatief geïnspireerde motieven, die in 1950 vorm gaven aan de ondernemingsraad als orgaan van „de bedrijfsgemeenschap”.

De hierboven genoemde voorbeelden zijn, naar ik meen, tenminste zo overtuigend om aan te tonen dat „het integratiemodel” niet langer past op de sociale en sociaalpolitieke werkelijkheid van vandaag, als de door Peper aangehaalde loonpolitieke argumenten.

Men mag het, met Van Esveld, betreuren dat daarmee afstand wordt genomen van het grote goed van een op samenwerking en overleg gebaseerd systeem van arbeidsverhoudingen. Dat dit echter een tijdelijke reactie zou zijn op het étatisme en het centralisme van de afgelopen periode, waag ik toch wel ernstig te betwijfelen. Het lijkt mij integendeel, dat wij definitief achter ons hebben gelaten het tijdperk, waarin onze „industriële betrekkingen” gebaseerd konden zijn op een denkwereld en op structuren, die hun oorsprong vinden in voor- en vroeg-industriële samenlevingsverbanden.

Het begrip „industrial relations” laat zich bezwaarlijk letterlijk vertalen, aangezien het in het Angelsaksische spraakgebruik ook betrekking heeft op de sociale verhoudingen in niet-industriële economische organisaties. Het ontstaan van het vakgebied en de professionele praktijk van de „industrial relations” zijn in Engeland en de Verenigde Staten echter nauw verbonden geweest met de 19-eeuwse industriële ontwikkeling van deze landen. De opkomst van onafhankelijke industriële vakorganisaties en werkgeversverbonden, de mate van ingrijpen van de overheid in het sociale gebeuren, hebben in een vroeger stadium dan bij ons het geval was het „industrial relations system” (Dunlop) van deze landen bepaald.

Van daaruit lopen de lijnen naar het heden. Het huidige felle verzet van de Britse vakbeweging tegen een in onze ogen bepaald niet vérgaande „industrial relations bill” vindt zijn verklaring in een lange traditie van „voluntarism”, van een door gewoonterecht en niet door wettelijke regelingen bepaald patroon van verhoudingen tussen vakbonden en werkgevers(organisaties).

Dat de „Mitbestimmung” in een zoveel eerdere fase dan bij ons het karakter van de Duitse arbeidsverhoudingen bepaalde, is eveneens terug te voeren op een lange industriële voorgeschiedenis, de ideologische reacties daarop zowel binnen de vakbeweging als in werkgeverskring.

Revolutionaire voorhoede of hervormingsbeweging?

Juist het ontbreken van een lange industriële geschiedenis is bepalend geweest voor het sociale klimaat en de sociale structuren in ons land. Het feit dat we niet geconfronteerd zijn geweest met de spanningen van het vroeg-industriële kapitalisme, dat ons land geen grote industriële stedelijke centra kende, heeft het karakter van en de opvattingen over de organisatie van de arbeidsverhoudingen gestempeld.

De Nederlandse vakbeweging is aan het begin van deze eeuw ontstaan, niet als een revolutionaire voorhoede, maar als een gematigde hervormingsbeweging. Maatschappelijke tegenstellingen met de felheid van het ideologische conflict geladen hebben we in ons land nauwelijks gekend.

Bij mijn weten is de invloed van christelijk-sociaal maatschappelijk denken, de idee van de soevereiniteit in eigen kring en van het subsidiariteitsbeginsel met zijn sterk corporatieve inslag, op de structuur van ons arbeidsbestel nooit diepgaand onderzocht. Toch ligt hierin, naar het mij voorkomt, de verklaring voor de ook door Van Esveld gesignaleerde reeks van organen van samenwerking en „zelf doen” die wij in onze recente sociale geschiedenis hebben gekend.

Al deze instituties — van de Hooge Raad van Arbeid tot de SER, van de Kamers van Arbeid tot de Bedrijfsverenigingen — waren in feite de dragers van het idee dat de sociale verhoudingen in ons land beheerst zouden moeten worden door een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid van werkgevers en vakbeweging, waarbij de rol van de overheid aanvullend regelend en ondersteunend zou zijn. Kenmerkend voor ons systeem van arbeidsverhoudingen was dus een overlegstructuur met als partners de werkgeversorganisaties, de vakbeweging en de overheid; *als partners, niet als opposenten*.

De centrale taak van de PBO-organen was om met inachtneming van het algemeen belang „het *gemeenschappelijk* belang van de ondernemingen en van de daarbij betrokken personen te behartigen” (artikel 71 van de Wet op de bedrijfsorganisatie). Als een van de voornaamste motieven voor de totstandkoming van de PBO-wet gold de realisering van de medezeggenschap der werknemers in economische en sociale aangelegenheden. Op dit stramien en vanuit deze grondslagen is ons systeem van arbeidsverhoudingen opgebouwd.

Ik heb met het begrip integratiemodel in dit verband geen moeite. Integratie van „de bedrijfsgenoten” in het samenwerkingsverband van de onderneming, de bedrijfsgemeenschap, was ook het overheersende motief bij de totstandkoming van de wet op de ondernemingsraden. Toch zou ik de ontwikkeling, die zich in ons arbeidsbestel in ons systeem van arbeidsverhoudingen voltrekt en in

belangrijke mate reeds voltrokken heeft, liever willen kenschetsen als een overgang van het overlegmodel naar het onderhandelingsmodel. De bedoeling en de opzet van ons naoorlogse systeem was de belangenstrijd definitief te vervangen door structuren, waarbinnen in gezamenlijk aanvaarde verantwoordelijkheid, met inachtneming „van nationale mogelijkheden en de wensen van andere groeperingen”¹, de sociaal-economische besluitvorming zou worden gekanaliseerd.

Wij moeten erkennen dat deze opzet, gedragen door de vrijwillige coöperatie van alle betrokken partijen, voor het herstel en de vernieuwing van ons economisch potentieel en in een later stadium voor de expansie van de Nederlandse volkshuishouding van nauwelijks te onderschatten betekenis is geweest. De hoge graad van arbeidsvrede en het stabiele karakter van onze arbeidsverhoudingen hebben er zeker toe bijgedragen in Nederland een aantrekkelijk industrieel klimaat te scheppen.

Ik kan mij ook heel goed indenken, dat velen die met hun gaven van hoofd en hart en met een persoonlijke inzet geijverd hebben voor de opbouw van arbeidsverhoudingen in deze geest, ernstig teleurgesteld zijn over de richting waarin wij ons thans bewegen. Het lijkt mij echter niet juist voor deze ontwikkeling zondebokken aan te wijzen en het odium hiervoor bijvoorbeeld te laden op de huidige generatie vakbondsleiders of op het instituut vakbeweging als zodanig.

Ik heb in het voorgaande gesteld dat de vakbeweging van degenen, die in de eerste naoorlogse periode daaraan leiding gaven, voltooid verleden tijd is. Daarmee heb ik niet willen suggereren, dat de huidige leiders over minder deskundigheid, over minder verantwoordelijkheidsbesef beschikken dan hun voorgangers. Zij moeten hun functie echter uitoefenen in een wezenlijk andere maatschappelijke context. De vakbeweging van vandaag is niet dezelfde, kan niet dezelfde zijn als die van het verleden.

Functionele utiliteit of humane relaties?

Het zou fout zijn het instituut vakbeweging te abstraheren van hen, die de vakbeweging vormen, de brede basis van het ledenbestand, dat haar machtspositie en rol in feite bepaalt. Het economische, sociale, politieke en sociaal-psychologische krachtenveld, waarbinnen de vakbeweging haar rol moet spelen, is fundamenteel gewijzigd. Binnen enkele decennia heeft zich de formidabele transformatie naar een industrieel-urbane samenleving in ons land voltrokken. Niet alleen voor de vakbeweging betekent dit een moeizaam proces van heroriëntatie. Hetzelfde geldt voor de werkgeverswereld — individueel en georganiseerd — alsook voor de overheid, de derde acteur in ons systeem van arbeidsverhoudingen.

De dynamiek van ons productiesysteem uit zich in een sterke schaalvergroting en voortdurende aanpassing aan economische, technologische en organisatorische verandering. Een waardenpatroon, dat zich eenzijdig oriënteert aan persoonlijke betrokkenheden in de werksituatie, verdraagt zich hiermee niet langer. Om het scherper te stellen: mobiliteit is noodzakelijker dan loyaliteit. Samenwerking en communicatie is in de eerste plaats een zaak van functionele utiliteit en niet van humane relaties. De werkgever/werknemersverhouding is geëvolueerd van een patronale

(I.M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

HOOFDKANTOOR ROTTERDAM

Alle bankzaken
65 vestigingen
in Nederland
Affiliatie te New York

¹ Van Esveld, geciteerd door Windmuller: „Arbeidsverhoudingen in Nederland”, blz. 303.

naar een functioneel objectieve². Een houding van zakelijke distantie is meer en meer bepalend voor de verhoudingen „on the shop floor”, hetgeen overigens niet geïdentificeerd hoeft te worden met een slecht sociaal klimaat.

De aspiraties en de attitudes van de werknemers in hun werk en ten opzichte van hun arbeidssituatie, hun maatschappelijke mogelijkheden, de onderneming en de bedrijfsleiding zijn veranderd. Enerzijds zien we de ontwikkeling in de richting van een werknemersbestand, dat steeds meer de kenmerken krijgt van een „modern salariaat” (Buitter), anderzijds krijgt de sociale organisatie van het bedrijf steeds sterker het karakter van een „plural society”³.

In dit gedifferentieerde, pluralistische systeem treffen we categorale groepen aan met uiteenlopende belangen, opvattingen en houdingen tegenover hun arbeid, arbeidssituatie en tegenover de bedrijfsleiding. De onderneming gedefinieerd, als een sociale eenheid, doet aan de sociale werkelijkheid te kort.

Dit is een realiteit, waarmee de bedrijfsleiding moet rekenen, ook als zich binnen de ondernemingsraden-nieuwe-stijl het verschijnsel van fractievorming gaat openbaren. Het is in niet mindere mate een realiteit, waaruit de vakbeweging consequenties zal moeten trekken. De zakelijke houding, die de relatie werknemer/bedrijfsleiding kenmerkt, manifesteert zich ook in de opstelling ten opzichte van de vakbond. De tijd dat de vakbeweging nog trekken vertoonde van een ideële „fraternal society” is voorbij.

Meer en meer wordt van de vakbond geëist, dat zij onderkenbare, onder de werknemers levende verwachtingen en wensen omzet in concrete onderhandelingsobjecten. De tijd is voorbij, dat vakbondsbestuurders met een vrij mandaat aan de onderhandelingstafel konden plaatsnemen. Er komt vrijwel geen collectieve arbeidsovereenkomst meer tot stand voordat de achterban hieraan zijn uitdrukkelijke goedkeuring heeft gehecht⁴. De vakbeweging zal sterker dan tevoren divergerende, categorale belangen en opvattingen binnen het ledenbestand aan hun trekken moeten laten komen. Dit geldt zeker voor de bedrijfsbonden, zoals wij ze kennen, die pretenderen alle werknemerscategorieën te kunnen en willen vertegenwoordigen.

Dat de vakbeweging zich meer en meer richt op de afzonderlijke onderneming als actieveld, heeft zeker met de bovengeschetste ontwikkelingen te maken. We zien dit gemanifesteerd in de toenemende voorkeur voor ondernemingsgewijze CAO's boven bedrijfstakscontracten, alsook in de nog steeds actuele discussie rond het bedrijvenwerk. De vakbeweging heeft meer afstand genomen van medeverantwoordelijkheid voor de sociaal-economische besluitvorming. Zij bepaalt zich tot de rol van kritische buitenstaander.

Ook dit kan gezien worden als een uitvloeisel van een veranderde instelling bij de achterban, die niet meer bereid is passief de aan groene tafels in Den Haag genomen besluiten te aanvaarden. Een rationeel systeem van centrale loonpolitiek is ondenkbaar zonder de vrijwillige medewerking van de vakbeweging. De huidige ontwikkeling op loonpolitiek terrein illustreert duidelijk de betrekkelijke onmacht van de overheid om de zaak onder controle te houden.

Zoeken naar een evenwicht

Sedert de eerste naoorlogse periode heeft een nieuwe generatie bewindvoerders de leiding van de vakbeweging overgenomen. Ongetwijfeld gaat deze nieuwe generatie

minder gebukt onder het werkloosheidsstrauma van de jaren dertig. Voor zover dit bij hun voorgangers wel leefde, was dit medebepalend voor de bereidheid zich in te voegen in een centralistisch loonpolitiek bestel.

Ik weiger te geloven dat de huidige vakbondsleiding minder verantwoordelijkheidsbesef, minder deskundigheid bezit dan de oudere generatie. Zij moet echter haar taak uitoefenen in een situatie van een structureel overspannen arbeidsmarkt, in een samenleving waarin alle groepen (niet alleen de werknemers) hun aandeel in de stijgende welvaart luidkeels opeisen. Hoe men over de bedenkelijke sociaal-ethische aspecten van een „acquisitive society” moge denken, het is een gegeven waaraan ook de vakbondsleiding zich niet vermag te onttrekken.

Mogelijk sterker dan elders zijn de Nederlandse vakbeweging én de vakbondsleiding gevangen in een dilemma. Enerzijds realiseert men zich zeer wel dat de bomen niet tot in de hemel groeien, dat aan het economisch mogelijke grenzen worden gesteld, die niet straffeeloos overschreden kunnen worden. Anderzijds staat men in toenemende mate onder druk van een achterban, die zijn bereidheid de vakbeweging te steunen afhankelijk stelt van de vraag in hoeverre zij beantwoordt aan aspiraties die ook via andere wegen (wilde stakingen, actiecomités) aan de orde kunnen worden gesteld. „The first concern of union leadership is, of necessity, the building of the union as an institution and the promotion of its security and stability as an organisation”⁵.

Dit is ongetwijfeld ook voor de Nederlandse vakbewegingsleiding een van de voornaamste drijfveren. Het oude patroon van geleide vakbondsdemocratie functioneert niet meer. De vakbeweging moet zich op straffe van desintegratie en ledenverlies sterker oriënteren op wat er op het grondvlak leeft. Daarin ligt de kern van de huidige sociaal-politieke problematiek. De overgang van een centrale overlegstructuur, gebaseerd op coöperatie en gericht op wederzijds aanvaarde doelstellingen, naar een gedecentraliseerde onderhandelingsstructuur is geen cyclisch moment. Wij zullen er mee moeten leren leven.

De spanningen, die daarbij optreden, beperken zich, zoals Prof. Dr. W. Albeda in *ESB* van 31 maart jl. schrijft, niet tot Nederland. Wél wordt het in ons land geaccentueerd door het feit, dat we daarmee zo sterk afstand hebben genomen van de denkwereld en de verhoudingen die in ons naoorlogse arbeidsbestel zo vast verankerd leken. Juist daardoor is het gevaar, dat wij naar de andere kant doorslaan en in een door frustratie en onzekerheid gevoede polarisatie dreigen te geraken, niet denkbeeldig. Het chaotische, anarchistische element in de Britse arbeidsverhoudingen behoeft ons bepaald niet ten voorbeeld te strekken.

De vakbeweging zal zich moeten realiseren, dat met 0,5% van de loonsom ten behoeve van de georganiseerden de problemen niet zijn afgekocht. De vakbondsleiding kan

² Prof. Dr. F. J. H. M. van der Ven: *De positie van de arbeider in het bedrijf, in de bundel „Arbeid op de tweesprong”*.

³ N. S. Ross: *Human relations and modern management*, ed. E. M. Hugh Jones.

⁴ Dit voor ons land vrij nieuwe verschijnsel is in de Verenigde Staten een normaal onderdeel van de onderhandelingsprocedure. Zie in dit verband Clyde W. Summers: *Ratification of agreements*, in J. F. Dunlop en N. W. Chamberlain, red.: „Frontiers of collective bargaining”, 1967.

⁵ Harbison and Coleman: „Goals and strategy in collective bargaining”, New York 1951, blz. 13.

AOW-pensioen en koopkracht oudedagsvoorzieningen

Een poging tot evaluatie van het probleem der post-actieven

W. VERWEY*

Inleiding

Zeer vele ouderen moeten behalve van hun AOW-pensioen leven van een uitkering, die niet waardevast is en waarvan de koopkracht voortdurend door de geldontwaarding wordt aangetast. Ondanks door de overheid getroffen maatregelen blijft het inflatieproces doorgaan. Ook door invloeden van buiten (bijv. importgoederen die steeds duurder worden) is de geldontwaarding moeilijk, zo niet onmogelijk tot staan te brengen.

Het valt buiten het kader van dit artikel, dieper op de oorzaken van de inflatie in te gaan. Slechts dienen twee feiten geconstateerd te worden. Het zijn vooral degenen die niet meer kunnen werken (vroeger spraken we over de vergeten groepen) die het sterkste de nadelige invloed van de geldontwaarding ondervinden. Bovendien kan men als vaststaand aannemen dat er nog geen zicht op is, dat het proces van de geldontwaarding als zodanig tot staan wordt gebracht. Met andere woorden: voor bestaande en toekomstige oudedagsvoorzieningen zal met de nadelige invloeden van de geldontwaarding rekening moeten worden gehouden.

Voor wat betreft de nabije toekomst, is er een aantal redelijke oudedagsvoorzieningen in het zicht. In de Stichting van de Arbeid is men het eens geworden over een verplicht waardevast pensioen. Enkele bedrijven hebben de laatste jaren uit hun winsten of overrente grote bedragen gereserveerd om daarmee de pensioenfondsen in staat te stellen de uitkeringen zowel voor reeds gepensioneerden als nog te pensioneren employés „de facto” waardevast te maken. Dit zijn dan nog geen vastgelegde rechten, omdat ze afhankelijk zijn van te behalen winst; voor de betrokkenen is het een rustgevende gedachte, dat hun pensioenen hun waarde waarschijnlijk grotendeels behouden.

Het welvaartsvast pensioen van de ambtenaren is niet alleen volledig opgewassen tegen de gevolgen van de geldontwaarding, maar wordt bovendien steeds „koopkrachtiger”. Als wij ons in ons verdere betoog

voornamelijk bezighouden met de waardevastheid van pensioenen, dan betekent dit niet dat wij een waardevast pensioen het ideale eindpunt vinden. Er is geen enkele reden aan te voeren, waarom men ná zijn pensionering plotseling moet stoppen met te profiteren van de welvaart (waaraan men tijdens zijn werkzame leven heeft helpen bouwen). Een voor iedere Nederlander geldend welvaartsvast pensioen moet dan ook het einddoel zijn voor een acceptabele oudedagsvoorziening. Dat doel kan alleen bereikt worden langs wegen van geleidelijkheid. Zitten we nu nog met het probleem van de niet-waardevast pensioenen, straks zullen de waardevast pensioenen moeten worden uitgebouwd tot welvaartsvast voorzieningen. Dit proces kost tijd; maar vooral veel geld.

In dit artikel wordt getracht een weg aan te wijzen om te komen tot het tenminste waardevast maken van reeds ingegane pensioenen. Niet-waardevast pensioenen betekenen een proces van verpaupering, waartegen de desbetreffende groep zich niet te weer kan stellen. De gemeenschap heeft tot taak hiertegen maatregelen te treffen.

De koopkracht van het AOW-pensioen¹

Van de nu boven-65-jarigen leeft ongeveer 30% uitsluitend van de AOW-uitkeringen², daarnaast leeft een groot aantal bejaarden van (meestal kleine) niet-waardevast pensioentjes. Hoewel er langzamerhand steeds

* De heer Verwey is voorzitter van de Raad van Arbeid te Rotterdam.

¹ Grote delen van het volgende betoog zijn m.m. in grote lijnen ook van toepassing op niet-waardevast weduwen- en wezenpensioenen en op de AWW-uitkeringen.

² Zie „NRC”, 23 oktober 1969. Rede uitgesproken t.g.v. het 50-jarig bestaan van de Raad van Arbeid te Rotterdam.

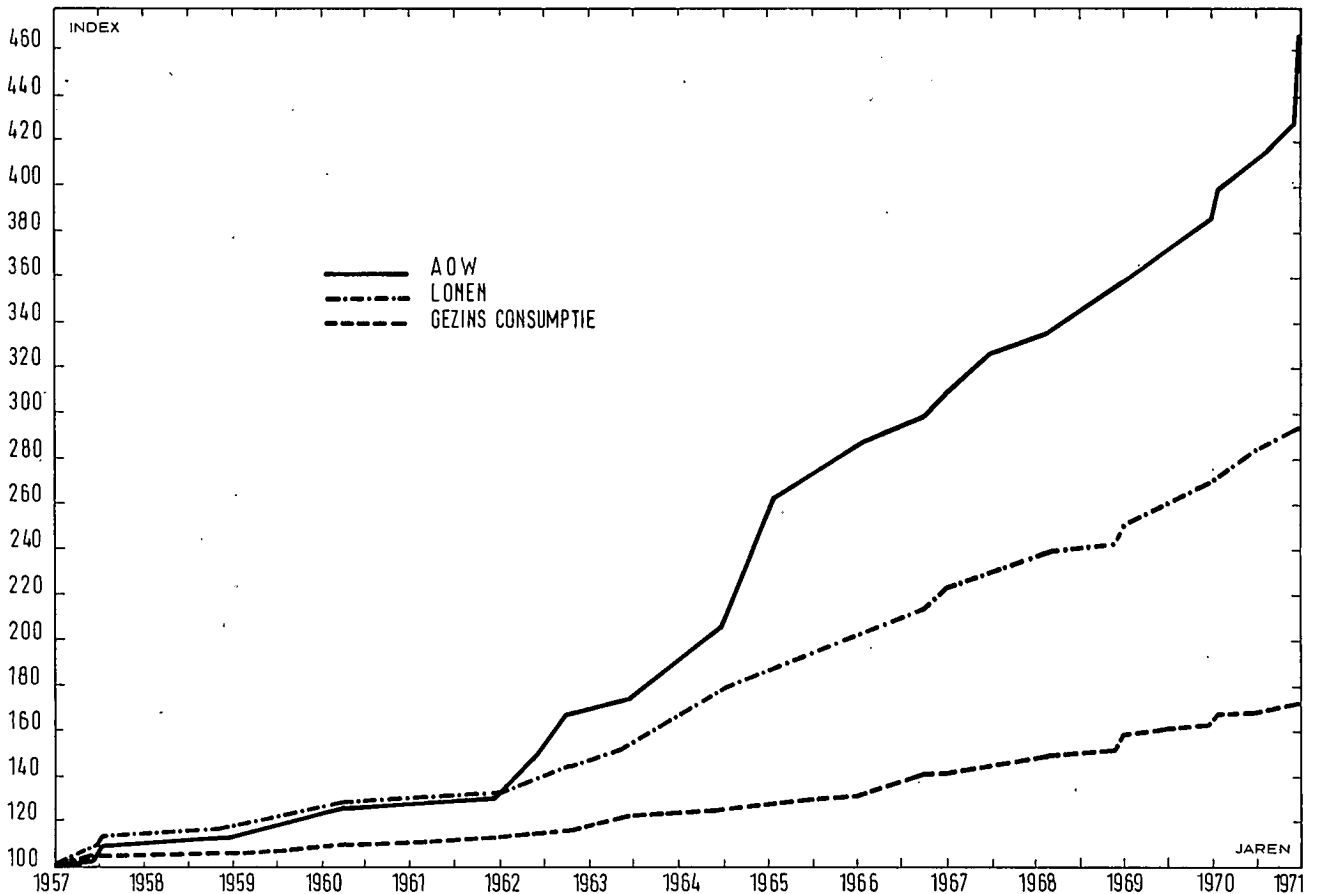
zich niet ontslagen achten van haar maatschappelijke plicht ook in de nieuwe situatie richting en stuur te geven aan hetgeen het rationeel belang van de leden vraagt. Werkgevers zullen zich moeten realiseren, dat een vakbeweging die zich agressiever opstelt zich daarmee niet automatisch plaatst buiten de grenzen van de democratische legitimiteit.

Het is vooral ook dringend geboden dat de methodiek en de spelregels van „collective bargaining” meer academische begeleiding krijgen dan tot dusver. Er is bepaald behoefte aan doordenking van een theoretisch model van

op onderhandelingen steunende sociaal-politieke verhoudingen.

De belangstelling voor alternatieve maatschappijstructuren en daarop geënte industriële verhoudingen is vaak groter dan de bezinning op de vraag, hoe binnen onze sociaal-economische orde een arbeidsbestel kan worden gerealiseerd, dat in een aanvaardbaar evenwicht van conflict en samenspel bij de maatschappelijke en technologische dynamiek in de pas blijft.

R. P. Haveman

meer werkgevers zijn die onverplicht aan hun oudgedienden af en toe verhogingen geven, zijn er ook tal van mensen die een pensioen genieten van bedrijven die niet meer bestaan. Alle tot nu toe verrichte onderzoeken naar aanvullende pensioenvoorzieningen wijzen erop, dat zeer grote aantallen gepensioneerden het daarbij moeten doen met een niet-waardevast uitkering, waarvan de koopkracht voortdurend is verminderd³. Daar staat tegenover dat de koopkracht van het niet-vaste deel van de oudedagsvoorziening, d.w.z. het AOW-pensioen, zeer sterk is toegenomen.

Het AOW-pensioen is gekoppeld aan de index van de regelingslonen, waardoor de koopkracht toeneemt, terwijl bovendien sinds de inwerkingtreding van de AOW op 1 januari 1957 de uitkeringen enige malen structureel werden verhoogd.

In de grafiek is aangegeven het verloop van de AOW-uitkeringen ten opzichte van de index van de prijzen van de gezinsconsumptie en de index van de regelingslonen. Als uitgangspunt werd genomen 1 januari 1957, toen het AOW-pensioen voor een echtpaar f. 1.404 bedroeg, terwijl dit pensioen ingaande 1 april 1971 gestegen is tot f. 6.843 (inclusief 6% vakantietoelage). In deze tussenliggende 14 jaar is het AOW-pensioen bijna verviervoudigd.

Om nu na te gaan hoeveel de koopkracht is toegenomen, zal men eerst moeten nagaan met hoeveel in diezelfde periode de prijzen voor de gezinsconsumptie zijn gestegen. Dat blijkt met 71% te zijn. De koopkracht van een AOW-pensioen blijkt te zijn toegenomen met $\frac{430}{171} \times 100 = 251\%$. Men kan globaal zeggen, dat de index van de reële welvaart voor een echtpaar

zonder kinderen, 1 januari 1957 stellende op 100, nu op 251 is aangekomen. Een echtpaar van boven de 65, levend uitsluitend van het AOW-pensioen, kan met het uit 1957 ingestelde pensioen nu dankzij de vele verhogingen globaal $2\frac{1}{2}$ x zoveel met zijn geld doen. Een loontrekkende is er in diezelfde periode ruim $1\frac{1}{2}$ maal „beter van geworden”, hetgeen dus veel lager is dan de AOW-trekkers.

Op het eerste gezicht zou men kunnen zeggen, dat de AOW-trekkers dik tevreden kunnen zijn met een dergelijke stijging van hun inkomen. Kon men in 1957 van een weekloon van f. 27 voor een echtpaar eigenlijk niet leven, in 1971 ligt het weekloon voor AOW-trekkers ook nog maar op f. 131,60 (netto f. 128,26), terwijl het wettelijk vastgestelde minimum weekloon vandaag f. 177,75 bedraagt (netto f. 135,52 na aftrek loonbelasting en sociale-verzekeringpremies). We zijn er dus nog niet.

Verloop koopkracht niet volledig waardevast oudedagsvoorzieningen 1960-1971

Een heel andere situatie zien we ontstaan als we de koopkracht vergelijken van de oudedagsvoorziening, waarbij men naast het AOW-pensioen nog een niet-waardevast uitkering ontvangt. Als voorbeeld nemen we iemand, die op 1 januari 1960 werd gepensioneerd met naast zijn AOW-pensioen een vast jaarlijks bedrag van f. 1.000. Hoe staat die man met zijn oudedagsvoorziening er in 1971 voor?

³ Zie Drs. J. de Jong: *De vrijwillige ouderdomsverzekering*, in „*Sociaal Maandblad Arbeid*”, nr. 6, juni 1970.

In 1960 bedroeg het AOW-pensioen voor gehuwden	f. 1.794
Vast pensioenbedrag	f. 1.000
Totaal inkomen bruto	f. 2.794
In 1960 moest hierover aan belasting worden betaald	f. 96
Netto inkomen	f. 2.698

Om nu hetzelfde te kunnen kopen als in 1960, moet men in 1971 over een bedrag kunnen beschikken van f. 4.194 (de prijzen zijn immers met 55,5% gestegen ten gevolge van de geldontwaarding!).

We leven nu in 1971. Het echtpaar uit ons voorbeeld is inmiddels 76 jaar geworden. Over welk inkomen beschikt het nu?

Het AOW-pensioen voor een echtpaar was op 1 januari 1971 inmiddels opgelopen tot	f. 6.773
Het uit 1960 stammende niet-waardevaste pensioen is onveranderd gebleven	f. 1.000
Bruto inkomen	f. 7.773
In 1971 moet daarover aan belasting worden betaald	f. 329
Netto inkomen	f. 7.444

Uitgaande van de koopkracht van de totale oudedagsvoorziening in 1960 (omgerekend voor 1971) heeft men nodig f. 4.179, zodat dit echtpaar er toch nog f. 3.265 „koopkrachtiger” op is geworden.

Als we dezelfde berekening maken voor een echtpaar, dat in 1960 bij zijn afscheid f. 10.000 pensioen kreeg, geeft dat een heel wat minder gunstig beeld:

In 1960 bedroeg het AOW-pensioen voor gehuwden	f. 1.794
Vast pensioenbedrag	f. 10.000
Totaal bruto pensioenbedrag	f. 11.794
Hierover moest in 1960 aan belasting worden betaald	f. 2.100
Totaal netto pensioenbedrag	f. 9.694

Om in 1971 qua koopkracht op hetzelfde pensioen te kunnen blijven, zou dan een pensioenbedrag van f. 15.070 beschikbaar moeten zijn. Hoe is de werkelijkheid?

Per 1 januari 1971 bedraagt het AOW-pensioen	f. 6.773
Het uit 1960 daterende pensioen bedraagt	f. 10.000
Totaal bruto pensioen	f. 16.773
Hierover moet in 1971 aan belasting betaald worden	f. 2.367
Netto pensioeninkomen in 1971	f. 14.406

Gezien het prijsverloop van de gezinsconsumptie zou er nodig zijn f. 15.070; er is werkelijk beschikbaar f. 14.406. De koopkrachtwaarde van deze oudedagsvoorziening is tussen 1960 en 1971 dus met f. 663 teruggelopen.

Bij nog hogere, niet-waardevaste, oudedagsvoorzieningen is de koopkrachtvermindering nog ernstiger. Bij een vast eigen inkomen van f. 20.000 is de koopkrachtvermindering te stellen op f. 3.367 per jaar.

In wezen hebben we hier te maken met een momentopname. Het proces van de geldontwaarding gaat door, het pensioen verliest steeds meer koopkracht. De regelmatige aanpassing van de AOW aan de loonindex vertraagt dit proces, maar brengt het niet tot staan. In

Tabel 1. Vergelijking koopkrachtwaarde 1960/1971

Niet-waardevaste oudedagsvoorziening	Netto inkomen 1960 (incl. AOW, na aftrek belasting)	Om hetzelfde te kunnen kopen in 1971 als in 1960 nodig:	Netto inkomen 1971 (incl. AOW, na aftrek belasting)	Verskil in koopkracht 1960/1971. In absolute bedragen	In %	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
f. 1.000	f. 2.688	f. 4.194	f. 7.426	+	f. 3.232	+ 77,1
2.000	3.547	5.514	8.250	+	2.736	+ 49,6
3.000	4.383	6.814	9.063	+	2.249	+ 33,0
4.000	5.205	8.091	9.856	+	1.765	+ 21,8
5.000	6.009	9.341	10.644	+	1.303	+ 13,9
6.000	6.770	10.524	11.419	+	895	+ 8,5
7.000	7.539	11.720	12.197	+	477	+ 4,0
8.000	8.289	12.886	12.925	+	39	+ 3,0
9.000	8.986	13.969	13.672	—	297	— 2,1
10.000	9.694	15.070	14.407	—	663	— 4,4
15.000	12.838	19.957	17.829	—	2.128	— 10,6
20.000	15.634	24.304	20.937	—	3.367	— 13,8

Toelichting:

Kolom 2: uitgegaan werd van AOW-pensioen voor gehuwden.
 Kolom 3: prijsindexcijfer gezinsconsumptie: 1 januari 1957 = 100; 1 januari 1960 = 110; 1 januari 1971 = 171; $171/110 \times f. 2.688 = f. 4.179$.
 Kolom 4: belasting IB-tabel 1970: tariefgroep II.
 Kolom 5: geeft het verschil aan tussen kolom 3 (koopkracht gulden 1971) en kolom 4 (het in 1971 werkelijk geldende inkomen).

Tabel 2. Vergelijking koopkrachtwaarde 1965/1971

Niet-waardevaste oudedagsvoorziening	Netto inkomen 1965 (incl. AOW, na aftrek belasting)	Om hetzelfde te kunnen kopen in 1971 als in 1965 nodig:	Netto inkomen 1971 (incl. AOW, na aftrek belasting)	Verskil in koopkracht 1965/1971. In absolute bedragen	In %	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
f. 1.000	f. 4.613	f. 6.211	f. 7.426	+	f. 1.215	+ 19,6
2.000	5.448	7.335	8.250	+	915	+ 12,4
3.000	6.282	8.458	9.063	+	605	+ 7,1
4.000	7.094	9.552	9.856	+	304	+ 3,2
5.000	7.894	10.629	10.644	+	15	+ 0,1
6.000	8.679	11.686	11.419	—	267	— 2,3
7.000	9.442	12.713	12.197	—	516	— 4,0
8.000	10.193	13.724	12.925	—	799	— 5,8
9.000	10.929	14.715	13.672	—	1.043	— 7,1
10.000	11.655	15.693	14.407	—	1.286	— 8,2
15.000	14.939	20.115	17.829	—	2.286	— 11,4
20.000	17.819	23.993	20.937	—	3.056	— 12,8

Toelichting:

Kolom 2: uitgegaan werd van AOW-pensioen voor gehuwden.
 Kolom 3: prijsindexcijfer gezinsconsumptie: 1 januari 1957 = 100; 1 januari 1965 = 127; 1 januari 1971 = 171; $171/127 \times f. 4.613 = f. 6.211$.
 Kolom 4: belasting IB-tabel 1970: tariefgroep II — na bejaardenaftrek (f. 1.044) en verwervingskosten (f. 150).
 Kolom 5: geeft het verschil aan tussen kolom 3 (koopkrachtwaarde in 1971) en kolom 4 (het werkelijk geldende inkomen).

tabel 1 is aangegeven het verloop van de koopkracht van oudedagsvoorzieningen sinds 1960. Daaruit blijkt o.m. ook, dat de omslag van een positief koopkrachtsaldo in een negatief koopkrachtsaldo ongeveer bij een vast pensioenbedrag ligt van f. 8.500. In tabel 2 zijn dezelfde vergelijkingen gemaakt, alleen met dit verschil, dat werd uitgegaan van een echtpaar, dat in 1965 met pensioen ging. De omslag van positieve koopkrachtwaarde in negatieve koopkrachtwaarde blijkt dan echter al veel eerder te vallen: reeds bij f. 5.100 vindt de omslag plaats.

Over een kortere termijn blijkt het compenserende vermogen van het AOW-pensioen t.a.v. de koopkrachtwaarde van de totale oudedagsvoorziening (AOW-pensioen plus eigen uitkering) geringer te zijn dan op langere termijn.

De koopkrachtwaarde van het AOW-pensioen blijkt over een langere termijn meer gestegen te zijn dan de koopkrachtvermindering van het niet-waardevaste deel van de oudedagsvoorziening, waaraan de inflatie langer heeft kunnen knagen. Een zekere nivellering van de koopkracht van de inkomens van de gepensioneerden is daarvan het gevolg.

Verwacht mag worden, dat binnen enkele jaren het AOW-pensioen zal worden opgetrokken tot 85% van het wettelijk vastgestelde minimum loon. Om het effect daarvan aan te geven op de koopkracht van de totale oudedagsvoorziening, werd in tabel 3 een vergelijking gemaakt tussen de pensioenen inclusief AOW in 1965 en dezelfde pensioenen aangevuld met een AOW-uitkering, gebaseerd op 85% van het wettelijk vastgestelde minimum loon, per 1 april 1971. Men ziet dan hoe de AOW-uitkering sterker compenserend werkt op het niet-waardevast deel van de oudedagsvoorziening. Voor een aanvankelijk niet-waardevast pensioen van f. 8.000 uit 1965 zou daarna de koopkracht volledig gehandhaafd blijven. Het voortdurend aan de gang zijnde verpauperingsproces wordt daardoor eerder gestopt. Op zichzelf een sterk argument om het AOW-pensioen zo vlug mogelijk op minimum-loonniveau te brengen.

Tabel 3. Vergelijking koopkrachtwaarde 1965/1971 (uitgaande van een AOW-pensioen op basis van 85% van het wettelijk vastgestelde minimum loon per 1 april 1971)

Niet-waardevast oudedagsvoorziening (1)	Netto inkomen 1965 (incl. AOW, na aftrek belasting) (2)	Om hetzelfde te kunnen kopen in 1971 als in 1965 (3)	Netto inkomen 1971 (AOW-pensioen = 85% minimum loon) (4)	Verschuif in koopkracht tussen AOW-pensioen 1971 en AOW = 85% minimum loon (5)	In % (6)
f. 1.000	f. 4.613	f. 6.211	f. 8.332	+ f. 2.121	+ 34,15
2.000	5.448	7.335	9.142	+ 1.807	+ 24,64
3.000	6.282	8.458	9.938	+ 1.480	+ 17,50
4.000	7.094	9.552	10.715	+ 1.163	+ 12,18
5.000	7.894	10.629	11.488	+ 859	+ 8,08
6.000	8.679	11.686	12.255	+ 569	+ 4,87
7.000	9.442	12.713	13.011	+ 298	+ 2,34
8.000	10.193	13.724	13.723	— 1	— 0,01
9.000	10.929	14.715	14.455	— 260	— 1,77
10.000	11.655	15.693	15.175	— 518	— 3,30
15.000	14.939	20.115	18.521	— 1.594	— 7,92
20.000	17.819	23.993	21.554	— 2.439	— 10,17

Toelichting:

Kolom 2 en 3: zie toelichting tabel 2.

Kolom 4: gehanteerd verhoogde IB-tabel 1971, tariefgroep II; uitgegaan van minimum loon per 1 april 1971: f. 9.243,62; inclusief 6% vakantietoeslag 85% = f. 7.857.

Als eenmaal het punt werkelijk bereikt wordt, dat het AOW-pensioen gestegen zal zijn tot aan het minimum-loonniveau, zullen geen structurele verhogingen meer plaatsvinden. Het AOW-pensioen volgt dan precies de index van de regelingslonen. Met andere woorden: het compenserende effect van het AOW-pensioen op het niet-waardevast deel van de oudedagsvoorziening zal aan kracht inboeten ⁴.

Verloop koopkracht niet volledig waardevast oudedagsvoorzieningen 1960-1975

Om na te gaan hoe groot het compenserende effect van het AOW-pensioen in de komende jaren zal zijn, hebben wij een model gemaakt (zie tabel 4), waarbij wij hebben aangenomen dat in 1975 het AOW-pensioen het minimum-loonniveau heeft bereikt. Daarnaast hebben wij een vergelijking gemaakt met de situatie voor het jaar 1975. Voor de prognoses van het loon- en prijsverloop hebben wij aangehaakt bij de verwachtingen van het Centraal Planbureau. De prijzen stijgen in dit model jaarlijks met 4%, waardoor de prijsindex voor de gezinsconsumptie (1957 = 100) in 1975 uitkomt op 208. De jaarlijkse stijging van de regelingslonen bedraagt 10%, waardoor de loonindex in 1975 komt te liggen op 451. Voor het AOW-pensioen komt daardoor het indexcijfer in 1975 op 693.

Doordat het welvaartsvast deel steeds toeneemt ten opzichte van het niet-waardevast deel, blijkt ook voor de komende jaren de koopkracht van het totale pensioen niet onaanzienlijk toe te nemen. Tot een vast deel van ca. f. 10.000 blijkt de koopkracht van de oorspronkelijke oudedagsvoorziening behouden. Men deelt dan wel voorlopig niet of nauwelijks in de toenemende welvaart, maar men kan van het oorspronkelijke pensioenbedrag op dezelfde wijze blijven leven.

Over een nog langere periode gerekend zal de grens, waarbij koopkrachtvermindering gaat optreden, geleidelijk verder opschuiven van f. 16.000 naar f. 18.000 enz., met andere woorden: de AOW-uitkering blijft er ook in de toekomst voor zorgen, dat steeds hogere particuliere oudedagsvoorzieningen het punt bereiken, waarop zij geheel worden gecompenseerd in het gebrek aan waardevastheid. Dan is ook het punt bereikt, waarop het verpauperingsproces — waar zovele gepensioneerden mee geconfronteerd worden — wordt gestopt. Eenmaal voorbij dit kritische punt gekomen, gaan de gepensioneerden geleidelijk aan meedelen in de stijgende welvaart.

⁴ Een structurele verhoging van het wettelijk vastgestelde minimum loon behoeft niet tot de onmogelijkheden te behoren. Of daaraan ook een structurele verhoging van de AOW-uitkeringen verbonden moet worden, zal mede afhangen van de dan vigerende (verplichte) pensioenwetgeving.

(I.M.)

Een snel groeiende bank
Gunstige rentecondities
Balanstotaal f 343.9 miljoen
Grootste bank van Friesland

Friesland Bank

Vestigingen in geheel Friesland
Hoofdkantoor: Zaailand 110 Leeuwarden

Tabel 4. Vergelijking koopkracht 1960/1975

Niet-waardevaste oudedagsvoorziening	Netto inkomen 1960 (incl. AOW, na aftrek belasting)	Om hetzelfde te kunnen kopen in 1975 als in 1960	Netto inkomen 1975 (incl. AOW, na aftrek belasting)	Verschil in koopkracht 1960/1975		Met netto inkomens corresponderende brutobedragen (incl. AOW-pensioen)	
				In absolute bedragen	In %	1960	1975
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
f. 1.000	f. 2.688	f. 5.083	f. 11.436	+ f. 6.353	+ 124,99	f. 2.794	f. 12.449
5.000	6.009	11.362	14.534	+ 3.172	+ 27,92	6.794	16.449
10.000	9.694	18.330	18.206	— 124	— 0,68	11.794	21.449
15.000	12.838	24.275	21.582	— 2.693	— 11,09	16.794	26.449
20.000	15.634	29.562	24.696	— 4.866	— 16,46	21.794	31.449
25.000	18.125	34.273	27.614	— 6.659	— 19,43	26.794	36.449
30.000	20.455	38.679	29.996	— 8.683	— 22,45	31.794	41.449
35.000	22.716	42.954	32.574	— 10.380	— 24,17	36.794	46.449
40.000	24.699	46.704	34.960	— 11.744	— 25,15	41.794	51.449
45.000	26.705	50.497	37.242	— 13.255	— 26,25	46.794	56.449
50.000	28.813	54.483	39.510	— 14.973	— 27,48	51.794	61.449

Toelichting:

Kolom 2: uitgegaan werd van AOW-pensioen voor gehuwden: f. 1.794.

Ink.bel. 1960 — tariefgroep II (na aftrek verw.kosten f. 100).

Kolom 3: prijsindexcijfer gezinsconsumptie: 1957 = 100; 1960 = 110; 1975 = 208; koopkracht 1960/1975: $208/110 \times f. 2.688 = f. 5.083$.

Kolom 4: gemiddelde index-regelingslonen 1970 = 280. Aangenomen jaarlijkse loonstijging met 10%, d.w.z. loonindex 1975 wordt 451. AOW = 85% van het minimum loon in 1975: $451/308 \times f. 9.243 = f. 13.469 - 15\% = f. 11.449$. Belasting: aangenomen tarief IB 1971 — zonder wiebeltax mét inflatiecorrectie.

Deze constatering leidt ook bij deze vergelijking tot de gevolgtrekking, dat het AOW-pensioen zo snel mogelijk naar het minimum-loonniveau moet worden opgetrokken, omdat door het compensatie-effect een groter deel van de nu niet-waardevaste voorzieningen dan wél waardevast wordt gemaakt.

Wanneer binnen afzienbare tijd de verplichte pensioenvoorziening wordt ingevoerd op basis van 70%-eindloon, zal dit een waardevaste voorziening zijn. Degenen, die nu jonger zijn dan 55 jaar, zullen daar in grote mate van profiteren. Zijn zij eenmaal 65 jaar en gepensioneerd, dan zal hun waardevaste pensioen aan de welvaartsvaste AOW-uitkering worden toegevoegd. Zij zullen dus niet volledig, maar wel in belangrijke mate van de stijgende welvaart mee kunnen blijven profiteren.

Voor degenen, die nu de 55 gepasseerd zijn, is het beeld wat somberder, maar zeker niet alarmerend. Trekken zij weliswaar niet meer volledig profijt van de nieuwe gunstige verplichte pensioenvoorziening, steeds grotere (vaste) pensioenbedragen worden op den duur waardevast.

Niet ontkend kan worden, dat er een zekere discrepantie zal ontstaan tussen hen, die een oudedagsvoorziening hebben volgens het tot nu toe geldende patroon in het bedrijfsleven, en degenen die straks volledig zullen profiteren van de nieuw verplichte waardevaste pensioenvoorziening. Dank zij de voortdurende aanpassing van de AOW-uitkeringen zal dat verschil niet al te groot kunnen worden. Bovendien zal bij de invoering van het verplichte pensioenstelsel niet direct iedereen op 70% waardevast eindloon komen te staan. Een overgangstijd zal daarvoor nodig zijn, naar schatting 10 à 15 jaar. Beide pensioensystemen zullen daardoor geleidelijk aan in elkaar vloeien, totdat tenslotte elke gepensioneerde naast zijn AOW een waardevaste oudedagsvoorziening heeft op basis van 70% eindloon. Men mag constateren, dat dit voor velen een hoopvolle ontwikkeling is.

Compensatie koopkrachtvermindering: taak voor de overheid

Natuurlijk kan de vraag gesteld worden of er door de overheid geen maatregelen getroffen dienen te worden om de discrepantie in koopkracht tussen het oude

en het nieuwe systeem op te vangen. Deze verschillen kunnen toch nog vrij groot worden, omdat bij de tot nu toe gangbare pensioenvoorzieningen niet altijd wordt uitgegaan van 70% eindloon. Op grond echter van de inkomensverdeling van de personen van 65 jaar en ouder in 1966 en de daaruit af te leiden inkomensverdeling in 1970, kan men stellen dat ruim 77% van deze ouderen een besteedbaar inkomen heeft, dat lager ligt dan f. 10.000 en dat ruim 36% een inkomen heeft lager dan f. 5.000 per jaar.

Als men in 1971 zou werken op een salaris van f. 20.000 en men wordt in datzelfde jaar gepensioneerd op basis van 70%-eindloon, dan zou het dan verkregen pensioen (f. 14.000) in 1975 dezelfde koopkracht hebben als in 1971.

Een zuiverder beeld van de koopkrachtontwaarding geeft tabel 4, waarin een vergelijking is gemaakt over de periode 1960-1975. Daarin is de situatie verwerkt van mensen, die in 1960 met pensioen zijn gegaan en in 1975 tachtig jaar zullen worden. Niet-waardevaste pensioentjes uit 1960 blijken door de invloed van de welvaartsvaste AOW-uitkering tot bijna f. 10.000 waardevast te zijn geworden. De bóven deze grens gelegen oudedagsvoorzieningen blijken in koopkracht in stijgende mate achteruit te gaan. Hier is dus duidelijk een verpauperingsproces gaande; de vraag dient daarom gesteld te worden welke taak hierbij de gemeenschap te vervullen heeft.

Hoewel naar onze mening het uitgangspunt voor elke oudedagsvoorziening een welvaartsvaste uitkering moet zijn, is dit nu financieel nog een onmogelijk te verwezenlijken verlangen. Het eerste doel dat nu nagestreefd dient te worden is een regeling te treffen, waardoor het verpauperingsproces bij een grote groep bejaarden grotendeels wordt gestopt⁵.

Men zou natuurlijk kunnen stellen, dat gepensioneerden met een eigen pensioen van f. 10.000 en hoger in 1960 oorspronkelijk van een salaris hebben geleefd, dat bóven de welvaartsgrens lag en dus wel wat hebben kunnen sparen. Het welvaartsvaste sparen voor de oude

⁵ In wezen is er dan nog wel van een achteruitgang sprake, omdat men niet profiteert van de stijgende welvaart. De nog werkende mensen worden steeds „koopkrachtiger”, de gepensioneerden blijven op hetzelfde peil.

Tabel 5. Compensatieregeling

„Eigen” Inkomen	Belast- baar inkomen incl. AOW 1971	Belastingaftrek op een leeftijd van:															
		66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	
f. 3.227	f. 10.000	f. 40	f. 78	f. 116	f. 153	f. 184	f. 221	f. 257	f. 293	f. 329	f. 364	f. 399	f. 433	f. 461	f. 495	f. 528	
4.227	11.000	34	68	101	141	174	207	239	271	309	341	372	403	434	470	501	
5.227	12.000	36	71	100	135	163	198	226	260	286	320	347	380	407	439	466	
6.227	13.000	30	60	90	120	150	178	208	237	252	280	308	337	358	386	414	
7.227	14.000	31	31	63	94	126	157	157	187	217	248	278	278	308	338	368	
8.227	15.000	34	67	67	100	133	133	165	198	198	230	230	262	294	294	325	
9.227	16.000	35	35	69	69	69	103	103	138	138	172	172	204	204	238	238	
10.227	17.000	—	—	37	37	37	72	72	72	108	108	108	108	144	144	144	
11.227	18.000	38	38	38	38	38	38	38	75	75	75	75	75	75	75	75	
12.227	19.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Uitgangspunten:

Een belastbaar inkomen lager dan f.10.000 wordt geacht voldoende koopkrachtig te blijven door de invloed van het AOW-pensioen. Bij een belastbaar inkomen van f. 18.000 bedraagt het „eigen” deel ruim f. 11.000. Bij een eindloon-systeem van 70% zou dan het oorspronkelijk salaris ca. f. 16.000 hebben bedragen. Bij een dergelijk inkomen zijn de spaarmogelijkheden ook nog zeer beperkt. Het doortrekken van de compensatieregeling voor inkomens boven de f. 18.000 zou echter een dermate groot bedrag vergen, dat het hele plan erdoor in gevaar zou komen.

dag is een haast onmogelijke zaak. Het verkrijgen van een eigen woning benadert dit ideaal het dichtst. Vast staat, dat zeker in de jaren zestig het traditionele sparen via spaarbanken ook de nadelige invloed van de geldontwaarding heeft ondervonden. Levens- en lijfrente-verzekeringen — meestal op jongere leeftijd afgesloten — zijn doorgaans evenmin waardevast⁶. Men kan daarom gerust stellen, dat de in 1960 gespaarde bedragen eveneens aan koopkracht hebben ingeboet.

Op grond van deze constatering en op grond van ons onderzoek naar de gevolgen van de koopkrachtvermindering van niet-waardevaste pensioenen, zullen er van overheidswege maatregelen getroffen moeten worden om de onder deze omstandigheden vrijwel weerloze groep van de 65-plussers te beschermen tegen de gevolgen van de continu voortschrijdende geldontwaarding⁷.

Hoewel een beroep op overheidsgelden zeker te rechtvaardigen zou zijn, stellen wij — gezien de overige verlangens die er nog leven op het gebied van de sociale verzekeringen — twee maatregelen voor:

1. Het zo snel mogelijk optrekken van de AOW-(en AWW-)pensioenen tot het minimum-loonniveau. Als uiterste datum ware hiervoor te stellen 1 januari 1974. Men bedenkt hierbij, dat er nog ca. 400.000 mensen in Nederland leven, die voor hun ouderdagsvoorziening uitsluitend en alleen op het AOW-pensioen zijn aangewezen. Voor hen geldt natuurlijk in de eerste plaats, dat optrekking tot minimum-loonniveau noodzakelijk is.
2. De invoering van een compensatie-aftrek voor bejaarden (zie tabel 5). Deze fiscale maatregel behoeft uiteraard een tijdelijk karakter te hebben omdat, zodra de voorgestelde verplichte pensioenregeling⁸ volledig ingevoerd is, geen compensatie-aftrek meer nodig is.

Deze tijdelijke compensatie-aftrek willen wij ook toekennen aan lagere-inkomenstrekken, die — hoewel reeds goed gecompenseerd door de AOW-uitkeringen — tenslotte hun spaarcentjes eveneens steeds minder waard hebben zien worden.

De door ons voorgestelde regeling (zie tabel 5) is gebaseerd op het verschijnsel, dat over langere perioden de geldontwaarding steeds verder de koopkracht van de niet-waardevaste ouderdagsvoorzieningen aantast (zie tabel 4). Vanaf het moment van pensionering (65 jaar) zal daarom de compensatie-aftrek regelmatig verhoogd

moeten worden. Het is duidelijk, dat deze regeling slechts een zeer beperkte compensatie voor de geldontwaarding geeft. Ondanks deze beperktheid is met een dergelijke aftrekregeling toch al jaarlijks een bedrag van globaal f. 125 mln. gemoeid. Het is mogelijk dit bedrag te verkrijgen, door boven de AOW-premie een additionele compensatie-premie te heffen van 0,2%. Een bezwaar hierbij is dat, door verhoging van de premielast, de fiscus de opbrengst van de loon- en inkomstenbelasting ziet dalen. Het lijkt ons echter redelijk, dat de overheid dit verlies voor haar rekening neemt.

De vermindering van de koopkracht door de geldontwaarding is een proces, dat een onregelmatig verloop heeft. Mede daardoor zal de ontworpen regeling tenminste jaarlijks moeten worden aangepast aan de gewijzigde omstandigheden (wijziging premiegrens, verhoging AOW, voortgang pensioenwetgeving). De door ons opgestelde tabel heeft een globaal karakter en heeft de bedoeling als overgangsregeling te fungeren. Zodra de nieuwe pensioenwetgeving⁸ volledig is ingevoerd, kan de compensatieregeling vervallen.

De geldontwaarding is voor bijna een miljoen bejaarde Nederlanders een ernstig probleem, dat veel menselijk leed veroorzaakt. Geldontwaarding is een macro-economisch vraagstuk, dat alleen door krachtig en doelbewust samenspel tussen overheid en bedrijfsleven kan worden beteugeld. Een compensatieregeling lost de gevolgen van de koopkrachtvermindering voor de post-actieven zeker niet op; hoogstens kan men van een verzachting spreken. Meer dan een geste is het eigenlijk niet.

Er zijn zeker nog wel andere methoden denkbaar om deze groep bejaarden te helpen, maar laten we tenminste ergens beginnen. Wij menen dat deze compensatieregeling vrij snel tot uitvoering kan worden gebracht, als tenminste het actieve deel van het Nederlandse volk bereid is hieraan mee te werken.

W. Verwey

⁶ Zelfs nu nog wordt de VOV (Vrijwillige Ouderdoms Verzekering) door de Raden van Arbeid aangeprezen als „een welkome aanvulling op uw AOW”, terwijl de uit te keren bedragen niet-waardevast zijn.

⁷ 65-plussers, die nog door blijven werken, dekken zich daarmee tijdelijk tegen de gevolgen van de koopkrachtvermindering van hun ouderdagsvoorziening.

⁸ Zie Interim-rapport commissie Pensioenen van de Stichting van de Arbeid, februari 1971.

Economische waardering schaarse lucht in Rijnmond

In *ESB* van 31 maart jl. verscheen een zeer interessant artikel van de hand van de heren F. Muller en W. Pelupessy. Gaarne wil ik voorop stellen, dat ik de in het artikel ontwikkelde methode als bijzonder waardevol beschouw.

Hieronder wil ik puntsgewijs aangeven waarom ik voorschands nog geen waarde hecht aan de bereikte resultaten en conclusies, daarbij mij beperkend tot drie hoofdzaken.

1. De auteurs houden rekening met de emissie van vijf verontreinigingen en zij berekenen de kosten die gemaakt moeten worden om deze emissies zodanig te onderdrukken, dat overal in het gebied aan de gestelde normen voldaan wordt. Het is een bekend feit, dat bij de Centrale Meld- en Regelkamer van het openbaar lichaam Rijnmond in de eerste, en veruit de belangrijkste, plaats geklaagd wordt over stank. Het komt mij voor, dat het terugdringen van stank tot een „aanvaardbaar niveau” een veel kostbaarder zaak is dan bijv. het terugdringen van de zwaveldioxyde-emissie. Daarom lijkt het mij, dat een dominante kostenfactor verwaarloosd werd.

2. De auteurs nemen aan, dat binnen elk subgebied alle emissie afkomstig is uit het centrum ervan. Zij geven aan, dat hierdoor een overschatting van de immissie plaatsvindt. Zij laten echter na op te merken, dat deze overschatting gemakkelijk een factor 10 zijn kan. In het bijzonder is de overschatting ernstig voor grote industriële bronnen.

3. De auteurs denken, dat de hierboven gesignaleerde overschatting gecompenseerd wordt door een onderschatting, die zij maken door de bronhoogte op 100 meter te plaatsen. Hierdoor wordt de bijdrage van de industrie, gegeven de toestand van 1965, wellicht een weinig onderschat. Daarentegen liggen de onderschattingen aanzien van de huisbrand en van het verkeer dan in de orde van grootte van een factor 10 à 100.

4. Indien, zoals boven onder de punten 2 en 3 is omschreven, de bijdrage tot de immissie van de industrie ernstig overschat wordt en die van de huisbrand en van het verkeer zeer ernstig onderschat wordt, worden de bereikte resultaten ten aanzien van de relatieve bijdragen van deze drie categorieën van verontreinigers wel heel scheef getrokken.

5. Het loont m.i. zeker de moeite om met een beter emissie-immissiemodel de berekeningen nogmaals uit te voeren.

Dr. L. A. Clarenburg

(De heer Clarenburg is staffunctionaris voor milieuhygiëne van het openbaar lichaam Rijnmond. Red.)

Naschrift

De opmerkingen van de heer Clarenburg betreffen kort samengevat:

a. het niet expliciet construeren en hanteren van normen voor stank, terwijl juist hierover geklaagd wordt;

b. het aandeel van de industrie in de immissie, dat volgens onze voorstelling op kritische meetpunten kan oplopen tot 95%, aanzienlijk hoger dan de 30% welke Clarenburg vermeldt in zijn rapport over de gemeente Vlaarding.

ad a. In de paragraaf over de normen hebben wij reeds gewezen op het feit, dat door uitsluitend direct-medische argumenten te gebruiken geen rekening wordt gehouden met factoren als stank en hinder. Wil men deze factoren in de studie betrekken, dan zal men bij het vaststellen van een norm de kant op moeten van het door ons genoemde Amerikaanse onderzoek, indien de stank tenminste veroorzaakt wordt door andere stoffen, dan die wij onderscheiden hebben.

ad b. Om de lezer meer inzicht te verschaffen in de berekening van de relatieve aandelen in de immissie, zullen we op dit punt iets uitgebreider ingaan.

Vooropgesteld dient te worden, dat de hoogte van de schoorsteen alleen van belang is voor punten die dichtbij de bron gelegen zijn: op een afstand van 10 km maakt het nauwelijks verschil of men te maken heeft met een bronhoogte van 100 m of

een bron op grondniveau. Om een eventueel verschil in concentratie aan te geven dat t.g.v. een verschil in bronhoogte ontstaat, moet men dus steeds duidelijk de afstand aangeven, waarover men spreekt. Tenzij anders vermeld zijn wij steeds uitgegaan van een afstand waarop de concentratie een maximale waarde bereikt. Op deze afstand blijkt dat de onderschatting van een hogere schoorsteen in vele gevallen even groot is als de overschatting die ontstaat doordat de bronnen gecentraliseerd worden. Wij zullen dit nu nagaan voor industrie, huisbrand en verkeer.

Indien we een groot aantal patronen van industrieterreinen met een aantal schoorstenen lager dan 100 m bestuderen, blijkt dat men de immissie zeer goed kan benaderen door uit te gaan van één centrale schoorsteen met een hoogte van 100 m. Stel bijv. dat in één van de door ons onderscheiden gebieden een groot industrieterrein gelegen is met een afmeting van 1 km x 4 km. Op dit terrein bevinden zich regelmatig verspreid 400 schoorstenen van elk 70 m hoog. De maximale immissie, die men nu kan meten, is gelijk aan de maximale immissie die zou ontstaan indien men alle 400 schoorstenen van 70 m hoog zou vervangen door één schoorsteen van 100 m (uit dit voorbeeld blijkt tevens dat men het voordeel van hoge schoorstenen niet moet overschatten; weliswaar vindt de emissie plaats op grotere hoogte, maar er is een tegengesteld effect doordat er een cumulatieve plaatsvindt van een aantal verspreide bronnen).

Een soortgelijke redenering geldt voor de huisbrand. De door ons beschouwde woongebieden hebben een afmeting van ongeveer 6 x 10 km. Indien voor iedere woning de emissie plaatsvindt via een schoorsteen van 20 m hoog, is de immissie ruim de helft van de immissie die men verkrijgt indien alle verontreiniging door één schoorsteen van 100 m hoog geleid zou worden. Dit betekent dat de berekening van onze immissie voor woningen in feite gebaseerd is op een schoorsteenhoogte van 15 m, hetgeen voor wijken met relatief veel laagbouw zeker realistisch is. Voor wijken met veel hoge woningen (flats) betekent dit, dat wij de huisbrand-immissie niet hebben onderschat, maar juist overschat.

De verontreiniging veroorzaakt door het verkeer is moeilijk met die van huisbrand of industrie te vergelijken, doordat men de bron zeer

dicht kan naderen. Het is duidelijk dat men rekening moet houden met de gemiddelde afstand die men t.o.v. wegen met zeer hoge verkeersintensiteit in acht neemt. Desalniettemin hebben wij erop gewezen dat op verkeersknooppunten tijdelijk zeer wel hoge CO-concentraties kunnen optreden. Wellicht ten overvloede zij echter opgemerkt, dat de bijdrage van het totale verkeer in de SO₂-immissie in ieder geval verwaarloosbaar is, aangezien de uitworp van SO₂ door het verkeer verhoudingsgewijs zeer gering is (minder dan 1% van het totaal).

Op grond van het bovenstaande hebben wij geen reden om te twijfelen aan de door ons op basis van het emissie-immissie-model gevonden relatieve bijdrage van de verschillende categorieën verontreinigers. Clarenburg komt echter in het door ons genoemde rapport op basis van een interpretatie van meetresultaten voor de gemeente Vlaardingen tot een industrieel aandeel van ongeveer 30%. In ons artikel noemden wij reeds een tweetal mogelijke oorzaken voor de

afwijkende uitkomsten. Hieronder zullen wij de door Clarenburg genoemde meetresultaten nader analyseren.

Clarenburgs veronderstelling, dat voor ieder meetpunt bij noordenwind de bijdrage van de huisbrand even groot is als bij zuidenwind, is onjuist. Wij zijn geïnteresseerd in meetpunten die de hoogste concentraties registreren. Een meetpunt dat meestal hogere concentraties te zien geeft dan de andere meetpunten is zijn meetpunt 1, gelegen ter plaatse van het gebouw van de Rijkspolitie te water in Vlaardingen. Het bijzondere van dit meetpunt is verder, dat het geheel ten zuiden van de woonwijken gelegen is, zodat de emissie bij zuidenwind geheel afkomstig is van de industrie (afgezien van een eventuele achtergrondconcentratie).

Rekening houdend met de door Clarenburg genoemde achtergrondconcentraties van 20 ug/m³ bij noordenwind en van 5 ug/m³ bij zuidenwind, kunnen de volgende concentraties worden afgeleid:

Voor de achtergrond gecorrigeerde SO₂-concentraties op (Clarenburgs meetpunt 1 a).

Winter	C _N	C _Z	C _S	Zomer	C _N	C _Z	C _S
1964/65	261	324	303	1965	124	191	169
1965/66	225	282	263	1966	154	199	184
1966/67	263	334	310	1967	96	113	107
1967/68	187	240	222	1968	94	140	125
1968/69	157	273	234	1969	65	188	147
1969/70	141	196	178	1970	74	115	101

a) Gemiddelde 24-uur-concentraties bij noordenwind C_N, zuidenwind C_Z en de seizoengemiddelde concentratie C_S.

Met behulp van deze gegevens kunnen we de bijdrage berekenen van de industrie. Bij deze berekening hebben we gebruik gemaakt van het gegeven, dat de wind gemiddeld gedurende tweederde deel van de tijd uit zuidelijke richting en gedurende eender-

de deel uit noordelijke richting waait. Bij de berekening hebben we aangenomen, dat de bijdrage van de woningen gedurende de zomer nihil is, aangezien dan in het algemeen weinig gestookt zal worden.

Aandeel van de industrie in de totale SO₂-verontreiniging

Winter	Aandeel	Zomer	Aandeel	Jaaraandeel
1964/65	0,71	1965	1,00	0,81
1965/66	0,71	1966	1,00	0,83
1966/67	0,72	1967	1,00	0,79
1967/68	0,72	1968	1,00	0,82
1968/69	0,78	1969	1,00	0,86
1969/70	0,73	1970	1,00	0,83

We zien dat de hier berekende jaaraandelen door de industrie in de SO₂-immissie variëren van 79 tot 86%, terwijl het door ons voorspelde percentage voor de industrie 95% bedroeg. Hierbij zij aangetekend, dat de achtergrondconcentratie van 20 ug/m³ bij noordenwind waarschijnlijk een onderschatting betekent. Een hogere achtergrond zou tot een nog groter industrieel aandeel leiden.

Wij hebben met het bovenstaande

willen aantonen, dat men ook met behulp van de door Clarenburg gehanteerde methode tot een zeer hoge relatieve bijdrage van de industrie kan concluderen. Niettemin geven wij om reeds in ons artikel genoemde redenen er de voorkeur aan om gebruik te maken van onze emissie-immissie-modellen.

Drs. F. Muller
Drs. W. Pelupessy

Prognotities

Onderwijsplanning

Het is al weer enige tijd geleden, dat de studie van het Centraal Planbureau, *De Nederlandse economie in 1973*, is verschenen. Een aantal hoofdstukken van dit rapport is reeds in dit blad besproken en voor zover dat het geval was, heeft het uiteraard geen zin om in herhalingen te vervallen. Op één algemene opmerking na, namelijk dat dit een waardevol stuk werk is. Het onderstaande commentaar gaat dan ook alleen over één klein paragraafje van dit rapport, namelijk de paragraaf over de ver-eisten ten aanzien van de opleiding. Nu door de activiteiten van het bureau McKinsey voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de belangstelling voor de onderwijsplanning weer is gewekt, is het wellicht nuttig om nog eens een korte blik te werpen op de aanpak die het CPB hierbij heeft gevolgd in de bovengenoemde publikatie. Het gaat mij hier dan nog voornamelijk om de raming naar de vraag naar arbeid per opleidingscategorie. De raming van het aanbod, hoewel ook geenszins eenvoudig, geeft mij geen aanleiding tot commentaar.

Allereerst moet dan worden opgemerkt, dat de indeling in vier opleidingsniveaus die het CPB in deze raming onderscheidt, een veel te globale is om enige betekenis voor de onderwijsplanning te hebben. Enig onderscheid tussen studierichtingen in de A- en B-sector is er niet gemaakt. Het blijft in deze raming hetzelfde of er historici of ingenieurs afstuderen. Dit moet voor het bedrijfsleven toch wel enig verschil maken, dunkt mij. Op zichzelf is dit nog geen fundamentele kritiek op de methode. Als er een goede methode zou zijn, is er in principe altijd een mogelijkheid gedetailleerder te werk te gaan (mits er gegevens zijn).

De kritiek richt zich dan ook meer

op de door het CPB zelf terecht drastisch genoemde veronderstelling, waarop deze prognose is gebaseerd. Aangenomen is namelijk, dat een aantal factoren, die de verschillen in opleidingstructuur tussen de bedrijfstakken in 1960 verklaarden, ook de ontwikkeling in de tijd bepalen. Deze veronderstelling gaat m.i. zo ver, dat de gehele exercitie er haar waarde door verliest. Als de verdeling van het aantal werkenden met diverse opleidingen over de onderscheiden bedrijfstakken in 1960 een indicatie van de vraag naar arbeid per opleidingscategorie zou moeten geven, veronderstelt men dat het totale aanbod per opleidingscategorie in 1960 gelijk is aan de totale vraag én bovendien, dat de verdeling over de bedrijfstakken precies volgens de behoeften heeft plaatsgevonden. Er wordt met andere woorden uitgegaan van een volledig evenwichtige situatie in 1960, niet alleen globaal maar ook per bedrijfstak. Het CPB twijfelt echter zelf aan die veronderstelling, zoals op pag. 152 blijkt.

Terecht, want er is geen enkele aanleiding om een dergelijk evenwicht in 1960 te verwachten. Zo'n evenwicht zou alleen het gevolg kunnen zijn van een bewust hierop gericht onderwijs- en arbeidsmarktbeleid, waarvoor i.v.m. de vertragingen aan beide zijden van de markt betrouwbare prognoses van vraag en aanbod beschikbaar zouden moeten zijn. En zelfs dan zou er nog geen evenwicht zijn, omdat het allocatieproces op de arbeidsmarkt maar zeer ten dele te beïnvloeden is. Uit enkele enquêtes, die het CBS in het verleden heeft ingesteld, kan dan ook de conclusie worden getrokken dat verschillende bedrijfstakken niet in gelijke mate in hun behoefte aan gekwalificeerde arbeidskrachten kunnen voorzien. De evenwichtsveronderstelling van het Centraal Planbureau is ook juist daarom zo verwerpelijk, omdat hiermee de gehele aansluitingsproblematiek onderwijs-arbeidsmarkt wordt geëlimineerd voor het uitgangsjaar, hoewel de hierop gebaseerde berekeningen voor de prognoseperiode een duidelijk uit elkaar lopen van vraag en aanbod laten zien. Tussen de veronderstellingen en de uitkomsten van deze raming ontbreekt dus de noodzakelijke consistentie.

Maar laten we nu inderdaad even uitgaan van de fictie, dat er althans globaal evenwicht was in 1960. In principe was dan mogelijk geweest, dat het aanbod over de bedrijfstakken

verdeeld zou zijn volgens de respectieve behoeften. Dit zou echter alleen het geval zijn, als alle factoren die van belang zijn voor de allocatie zouden hebben meegewerkt in die richting. Grosso modo zou iedereen dan op de juiste plaats moeten zitten, niemand zou in het verkeerde beroep terecht mogen komen. Er zou perfecte geografische mobiliteit moeten zijn. De markt zou volledig doorzichtig moeten zijn. Er zouden geen andere factoren voor de ontmoeting tussen vraag en aanbod mogen spelen, dan het opleidingscriterium. Geen vooroordelen bijv. over typische mannen- of vrouwenberoepen, om maar een ding te noemen. De preferenties van de werknemers en werkgevers worden echter tevens door een groot aantal andere factoren beïnvloed. Dit is dus een vrij drastische veronderstelling.

Als er geen evenwicht in 1960 bestond, wat meer dan waarschijnlijk is, zouden er tekorten en overschotten in diverse opleidingscategorieën bestaan. Bij een tekort zou de verdeling sterk afhangen van de voorkeuren van de werknemers; ze hebben dan immers een ruime keuze. De plaats van vestiging van de bedrijfstak kan dan bijv. erg belangrijk worden. Bij een overschot zal het restant van de opleidingscategorie over diverse bedrijfstakken verdeeld worden, voor zover men er vacatures mee wil vullen. Bedrijfstakken met grote tekorten in een bepaalde categorie, zullen dan waarschijnlijk relatief veel afgestudeerden uit de overschotcategorieën opnemen.

De uit de genoemde factoren resulterende combinatie tussen bedrijfstak en opleidingscategorie is dan ook zonder correcties hoogstwaarschijnlijk een slecht uitgangspunt voor een behoeftenraming. Zelfs als er in 1960 globaal evenwicht zou zijn, is het nog niet zeker of dit op het bedrijfstakniveau wordt gerealiseerd. De allocatie op de arbeidsmarkt is immers onvolmaakt. De markt is niet voldoende doorzichtig en de mobiliteit wordt door tal van factoren beïnvloed, die niets met het opleidingscriterium te maken hebben.

Een volgend bezwaar tegen de methode betreft de factoren, die geacht worden de verschillen in opleidingstructuur te verklaren. De causale relaties zijn om te beginnen niet erg duidelijk. De verklarende betekenis van de factoren is ook statistisch niet bepaald indrukwekkend. Eén van de verklarende variabelen is de

productie per werkende, een graadmeter voor de kapitaalintensiteit. Nu zijn er empirische onderzoeken, waaruit blijkt dat het verband tussen het niveau van de arbeid en de graad van mechanisatie c.q. automatisering niet rechtlijnig is, maar tot een bepaalde mechanisatiegraad positief om dan geleidelijk negatief te worden (o.a. James Bright).

Het laatste bezwaar, dat ik tegen de methode heb, is dat de doorsnee-analyse van 1960 bepalend wordt geacht voor de ontwikkeling tot 1973. Elementen zoals verschuivingen in het productiepakket van een bedrijfstak, technische en organisatorische ontwikkelingen, worden geheel van de tafel geveegd. Met andere woorden, de dynamische factoren met de belangrijkste kwalitatieve gevolgen worden niet meegerekend.

De bovengenoemde bezwaren wegen m.i. zo zwaar, dat het betreurd moet worden dat deze paragraaf in dit overigens zo voortreffelijke werkstuk is opgenomen. Het ware m.i. verstandiger geweest de econometrische methodes te laten rusten, tot er wat meer inzicht in het functioneren van de arbeidsmarkt zou bestaan.

Drs. P. Ressenaar

(vervolg van blz. 438)

zijn, dat zij averechts zouden kunnen werken.

In de tweede plaats stelt Dr. Zijlstra, dat men zich moet „afvragen of de zeer aanzienlijke bedragen die met name in de industriële infrastructuur van dit gebied — in casu de randstad Holland — worden geïnvesteerd, niet althans ten dele een betere alternatieve aanwending zouden kunnen vinden in bijvoorbeeld de sociale infrastructuur van de grote steden”. Wij willen dit graag onderschrijven en de probleemstelling zelfs uitbreiden tot andere delen van ons land. Wel moet erop worden gewezen, dat een dergelijke verschuiving in het investeringspatroon tot een vermindering van de economische groei zal leiden, die tevens een verminderde groei van het inkomen tot gevolg zal moeten hebben.

Ook de *particuliere consumptie* tenslotte zal aan het overwinnen van de overbesteding en de excessieve inflatie een bijdrage moeten leveren.

Dit betekent matiging in de loonontwikkeling. Zijlstra wijdt in het Verslag uitgebreide beschouwingen aan het vraagstuk van de loonontwikkeling, zonder overigens, zoals wel is gesuggereerd, een politieke keuze te doen. De conclusie die hij bereikt, komt in hoofdzaak hierop neer, dat de reële contractloonstijging tezamen met de incidentele loonsverhoging de stijging van de arbeidsproductiviteit duidelijk overtreft en zo tot prijsstijging en een verschuiving van de inkomensverdeling ten nadele van het overige inkomen leidt. Daar komt dan nog bij dat, door als uitgangspunt voor de loononderhandelingen de verbetering van het reëel vrij beschikbaar loon te kiezen, verzwaring van de druk van de belastingen en de sociale premies in hoge mate wordt afgewenteld in nominale inkomensverhoging, die op haar beurt tot prijsverhoging aanleiding geeft. Mede

op grond daarvan stelt hij dan ook, zoals we reeds zagen, dat er een grens is aan drukverzwaring van belastingen en sociale premies.

Wat ons in de sociaal-economische ontwikkeling van ons land benauwt, is dat met de toeneming van de welvaart het gevoel van een tekort aan welvaart bij grote delen van de bevolking eer toeneemt dan afneemt. Dit uit zich dan in min of meer excessieve looneisen. De diepste oorzaak van deze situatie zou wel eens kunnen zijn, dat men zich tekort gedaan voelt ten opzichte van andere groepen inkomenstrekkers, die net iets meer verdienen. Dit onbehagen wordt bevorderd door het sterke demonstratie-effect van heel veel bestedingen (huizen, auto's, caravans, vakantiereizen e.d.). Dit kan tot de conclusie leiden, dat het „zich tekort gedaan voelen” kan worden teruggevoerd op

de personele inkomensverdeling, die als te ongelijk wordt ervaren. Dit kan niet geheel worden weerlegd met het feit, dat de arbeidsinkomensquote een regelmatige stijging vertoont, want ook binnen de looninkomens doen zich grote verschillen voor.

Aan de andere kant is er de neiging om loonverschillen ten opzichte van lagere inkomensgroepen (lagere geschooldheidsgraad) zo veel mogelijk te handhaven. Aldus ontstaat het verschijnsel, dat men zich ten opzichte van hogere inkomensgroepen tekort gedaan voelt en zijn inkomen daaraan wil optrekken en hetzelfde tijd de verschillen ten opzichte van lagere inkomensgroepen wil handhaven. De f. 400-golf is hiervan een sprekend voorbeeld. Zij begon bij een groep laagstbetaalden, die werkelijk was achtergebleven, waarna de groep daarboven ook meende een verhoging te moeten ontvangen; enz.

Universiteit van Amsterdam

In de Interfaculteit der Actuariële Wetenschappen en Econometrie is te vervullen

ordinariaat in de economie

Gezocht wordt een econometrist of een sociaal-econoom met diepgaande kennis van de wiskunde en bij voorkeur ook van de statistische technieken. Zijn taak zal in eerste instantie zijn het geven van onderwijs aan kandidandi; het ligt echter ook in de bedoeling de ordinarius te betrekken bij het verdere onderwijs- en onderzoekprogramma in de Interfaculteit.

Gegadigden voor deze functie, alsmede zij die op kandidaten de aandacht willen vestigen, worden verzocht zich vóór 16 juni schriftelijk te wenden tot de voorzitter van de benoemingscommissie: Prof. Dr. P. de Wolff, Instituut voor Actuariaal en Econometrie, Roetersstraat 15, Amsterdam.

PROVINCIE UTRECHT

Bij de stafafdeling van de provinciale griffie, die o.m. belast is met Economische Zaken, is plaats voor een

E C O N O O M

HET BETREFT HIER EEN NIEUWE FUNCTIE.

De nieuwe medewerker zal een groot aandeel hebben in de totstandkoming van beleidsnota's op het terrein van de economische ontwikkeling van de provincie Utrecht, waarbij m.n. de werkgelegenheid aandacht zal vragen. Het structureren en (doen) verwerken van informatiestromen tot periodieke overzichten met een beleidsadviserend karakter zal mede tot zijn taak behoren.

Gedacht wordt aan een kandidaat tot 35 jaar met een voltroide economische opleiding. (Redactionele) ervaring op onderzoekgebied, al dan niet in een functie bij een bestuursapparaat, strekt tot aanbeveling.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring voorlopig tot f 2360,— per maand. De provincie kent als (gunstige) secundaire arbeidsvoorwaarden o.m. een ziektekostenregeling, 6-procent vakantietoelage, enz. De premie A.O.W./A.W.W. is voor rekening van de werkgever.

Sollicitanten worden verzocht hun sollicitatiebrieven binnen drie weken onder nr. 71/opv/4013 in te zenden aan de griffier der staten, Achter St. Pieter 20, Utrecht.

Van sommige kanten werd zelfs aangedrongen op de noodzaak de procentuele verschillen, die door de f. 400 werden verkleind, weer te herstellen op het oude niveau.

Dit proces, dat het best kan „gedijen” onder een systeem van vrije loonvorming, heeft de neiging zich te ontwikkelen *los van de stand van de conjunctuur*. Aldus kan dan het verschijnsel ontstaan, dat reeds bekend is geworden als „stagflatie” (een combinatie van economische stagnatie met inflatie).

De enige uitweg uit deze impasse is een bewuste inkomenspolitiek (hoop moeilijk die ook is te formuleren met betrekking tot de overige inkomens); maar het frustrerende in de huidige situatie is, dat men niet bereid is van de vrije loononderhandelingen, zoals we die nu kennen, afstand te doen. Hoewel iedereen de mond vol heeft over inflatiebestrijding, gaat men in

feite gewoon door. Inflatie is een mentaliteit geworden, die niet meer alleen met beperking van de overheidsuitgaven en monetaire verkrapping is te overwinnen, tenzij de ingreep zo fors is, dat de gevolgen voor de werkgelegenheid niet zijn te overzien. En dat wil naar wij aannemen niemand. Het noodzakelijke complement van de uitgavenpolitiek en de monetaire politiek voor een op herstel van het betalingsbalansevenwicht en indamming van de inflatie gericht beleid is een bewuste loon- en inkomenspolitiek. En zelfs dan zal men niet de pretentie mogen hebben de inflatie geheel te kunnen uitbannen.

We willen deze opmerkingen besluiten met het citeren van een passage (op blz. 24) van het Verslag van de President, waar deze in het kader van zijn beschouwingen over de internationale economisch ontwikkeling en het te voeren economisch beleid

het volgende zegt: „Anders geformuleerd het risico van een samengaan van inflatie en stagnatie is niet denkbeeldig meer. Het valt moeilijk in te zien hoe aan dit dilemma is te ontkomen zonder enigerlei vorm van bewuste loonpolitiek of, zoals men tegenwoordig liever zegt, van inkomenspolitiek. Het is te betreuren dat, hoewel aan de ene kant de noodzaak van zulk een beleid in enigerlei vorm steeds beter wordt ingezien, aan de andere kant de praktische mogelijkheden om zulk een beleid uit te voeren steeds meer lijken te ontbreken”.

G. de Man

Blijf bij!

lees E.-S.B.

Er zijn verschillende argumenten om een loopbaan in Enschede te overwegen. Er zijn goede huisvestingsmogelijkheden. En er is ruimte. Op onderwijsgebied neemt Enschede een vooraanstaande plaats in. En dat geldt ook voor de recreatie en de cultuur.

gemeenteenschede

C-4

Bij het Sociografisch en Statistisch Bureau is plaats voor een

SOCIAAL-ECONOMISCH ONDERZOEKER

Taak :

Het verrichten van onderzoekingen op regionaal-economisch gebied en het geven van beleidsadviezen terzake.

Positie :

In een team van zes onderzoekers en zeven assistenten wordt een zelfstandige onderzoekstaak geboden. Met collega's in de regio is er een toenemende taak ten dienste van de bestuursverbanden van Twente en Oost-Gelderland.

Eisen :

Doctoraal examen sociale economie en ervaring in praktisch gericht onderzoek.

Inlichtingen :

Informatie kan worden verkregen bij het hoofd van het bureau, drs. J. G. M. Ham, telefoon (05420) 4 10 41 (stadhuis) of 1 97 25 (thuis).

Salaris :

Afhankelijk van bekwaamheid en ervaring in één der salarisschalen liggende tussen f 1684,- en f 2602,- bruto per maand. De premie A.O.W. is voor rekening van de gemeente.

Toelagen :

Een gunstige ziektekostenregeling (IZA) en het Verplaatsingskostenbesluit is van toepassing. Aan toewijzing van een woning zal eventueel worden meegewerkt.

De selectieprocedure omvat onder meer een psychologisch onderzoek. De uitslag hiervan zal aan sollicitant worden meegedeeld.

Sollicitaties :

Belangstellenden kunnen binnen twee weken bij het Bureau Personeelskeuze van de Secretarie (Postbus no. 20) een sollicitatieformulier aanvragen met vermelding welke functie en welke dienst het betreft.

DIENST DER PUBLIEKE WERKEN AMSTERDAM

De Dienst der Publieke Werken te Amsterdam zoekt voor de sector GRONDBEDRIJF een

BEDRIJFSECONOOM

die als staffunctionaris zal worden belast met de coördinatie van de bedrijfseconomische vraagstukken van het Grondbedrijf.

Deze sector heeft voornamelijk tot taak de realisatie van de stadsuitbreidings- en stadsvernieuwingsplannen en heeft daartoe de zorg van de verwerving, het tijdelijk beheer en de ontruiming van de benodigde grond en opstellen alsmede de exploitatie, de administratie en de uitgifte van bouwterreinen.

Voor de financieel-economische beheersing van deze activiteiten zal een moderne administratieve organisatie moeten worden ontwikkeld, o.a. gericht op:

- bewaking van de opbrengst- en kostenzijde van grondexploitatiebegrotingen;
- analyse en evaluatie van de bedrijfsresultaten.

Naast praktische ervaring dient de betrokken functionaris te beschikken over goede contactuele eigenschappen. Bij de uitoefening van zijn functie zal hij regelmatig contact hebben met zowel andere takken van het gemeentelijk apparaat als met het particuliere bedrijfsleven.

Voor de vervulling van deze functie gaat de gedachte uit naar een academisch gevormde bedrijfseconoom, in de leeftijd van 30 tot 40 jaar.

Salaris, in overeenstemming met opleiding en ervaring, tot maximaal f 3028,— per maand. Bij gebleken geschiktheid kan bevordering tot maximaal f 3640,— per maand plaatsvinden; een en ander gebaseerd op de huidige salarisschalen.

Vakantietoelage 6 procent.

De premie A.O.W./A.W.W. komt voor rekening van de Gemeente.

Nadere inlichtingen kunnen worden verkregen bij drs. H. Oosterhuis, tijdens kantooruren tel. (020) 91 61 61, toestel 1203 en des avonds tel. (020) 44 04 57.

Belangstellenden wordt verzocht hun brief onder No. U 8458 in te zenden bij de Directeur van de Dienst der Gemeentelijke Personeelsvoorziening, Jan Luijkenstraat 94, Amsterdam-Zuid.

DR. SLOOFF'S

Wegwijzer voor de Belegger

f 8,50

Een prettig leesbaar boekje voor hen, die gaarne wegwijs worden op het punt van beleggen; een ideaal naslagwerkje voor hen, die dit reeds zijn. Verkrijgbaar bij uw boekhandelaar of rechtstreeks bij de uitgever:

H. A. M. ROELANTS TE SCHIEDAM.

Voorlichtingscentrum
Farmaceutische Industrie
's-Gravenhage

**sociaal-
econo om**

De Stichting Voorlichtingscentrum Farmaceutische Industrie stelt zich tot taak de contacten te bevorderen met overheidsinstanties, ziekenfondsen, ziekenhuizen, hoogleraren, artsen, apothekers en gebruikers van medicamenten.

De gezochte functionaris zal zich meer in het bijzonder richten op de sociaal-economische aspecten van de algemene geneesmiddelen-problematiek. Hij verzamelt gegevens in binnen- en buitenland en rapporteert over zijn marketing-bevindingen. Daarnaast zal hij zitting hebben in commissie-vergaderingen en deze voorbereiden.

Behalve aan studie-capaciteiten op zijn gebied, worden eisen gesteld aan stilistische bekwaamheden, talenkennis, het vermogen in een team samen te werken en het onderhouden van contacten met de hierboven genoemde categorieën, instanties en personen.

De voorkeur gaat uit naar een academicus van 30 à 35 jaar met bedrijfservaring en interesse voor het vormen van een public relations beleid.

Belangstellenden kunnen zich voor het vertrouwelijk uitwisselen van gegevens wenden tot onderstaand bureau. Zij die rechtstreeks wensen te solliciteren kunnen dit doen door het zenden van een curriculum vitae (geheel of gedeeltelijk met de hand geschreven) onder nummer 774.

Psychologisch Adviesbureau Deen n.v.
Westersingel 41, Rotterdam-3003, telefoon 010 - 36 27 11.

VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

Aan de Economische Faculteit ontstaat binnenkort een vacature voor

een gewoon hoogleraar

voor de Theorie der Organisatie.

Sollicitanten dienen de grondslag van de Vrije Universiteit te onderschrijven.

Sollicitaties worden vóór 29 mei a.s. ingewacht bij de ab-actis van de Faculteit, Prof. dr. L. Traas, p/a Economische Faculteit, Postbus 7161, Amsterdam, tel. 020-48 46 02 of 02153-39 32.

Ook zij die de aandacht kunnen vestigen op bepaalde personen worden uitgenodigd zich met de ab-actis van de Faculteit in verbinding te stellen.

*Bij de Centrale Afdeling Budgettering van de PTT
is plaats voor een*

bedrijfseconoom

Zijn taak omvat:

- a. het analyseren en kritisch beoordelen van de door de dienstonderdelen van de PTT ingediende concept-begrotingen (jaarbudgetten en meerjarenbegrotingen);
- b. het analyseren van de na realisatie gebleken afwijkingen van begrotingen en budgetten en het geven van een zelfstandig oordeel daarover;
- c. het in teamverband met budgetteringsfunctionarissen van operationele diensten tot ontwikkeling brengen respectievelijk invoeren van budgetteringssystemen, adviseren omtrent budgetteringszaken en het geven van functionele leiding aan budgetteringsactiviteiten;
- d. het voorbereiden van de rapportage m.b.t. bovengenoemde taakdelen. Deze rapportage is veelal gericht aan de controller of via de controller aan een lid van de bedrijfsleiding.

**CENTRALE
DIRECTIE**

Vereisten:

Doctoraal examen economie of het NIVRA-diploma dan wel een daaraan gelijkwaardige opleiding.
Ook studerende voor genoemde diploma's kunnen worden geplaatst, waarbij faciliteiten voor het voltooien van de studie geboden worden.

Salariëring:

Voor pas afgestudeerden ligt het minimale aanvangssalaris op f 1721,- bruto per maand. Elders opgedane ervaring wordt extra gehonoreerd.

Sollicitatie en inlichtingen:

Schriftelijk solliciteren bij: Centrale Afdeling Hoger Personeel PTT, Antwoordnummer 2424, 's-Gravenhage (geen postzegel).
Eventuele inlichtingen kunnen telefonisch worden ingewonnen bij het hoofd van de afdeling Budgettering, de heer drs. F. van Gelderen (070-81 48 01, toestel 310).
Op aanvraag wordt een beschrijving van het werk op de Centrale Afdeling Budgettering toegezonden.

7105063

***Maak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!